

Dr. JOZEF ŠPIRKO

SNEM V TRIDENTE

K štvrtej storočnici

VITA SV. 4.

VDALO VERBUM V KOŠICIACH

Dr. J. Špirko, vedúci slov. cirk. historik, monografiu o sneme v Tridente napísal z príležitosti štvrtej storočnice jeho započatia (1945). Toto vonkajšie príležitostné spomienkové dátum nebolo ani jedinou, ani nie hlavnou pohnútkou ku vzniku monografie. Skôr rozhodovala duchovná životnosť samého snemu, ktorý sa stal výrazným medzníkom v novodobých dejinách Cirkvi.

Keď rozklad stredoveku, započatý humanizmom, ale najmä renesanciou, dosiahol vrchol v náboženskej revolúcii tzv. reformácie, ktorou sa otvárala dokorán cesta subjektivismu a laicizmu, Cirkev sa s najväčšou rozhodnosťou postavila proti vzrastajúcemu bludu. S nadľudskou jasnosťou i presnosťou definovala základné napadnuté pravdy a odvážne prikrčila k žiadúcej pravej reforme cirkevného a náboženského života, rozhodnutá znova dobýjať prechodne stratené pozície. Snem v Tridente, to je skratka toho, čo nazývame katoľicitou, objektívnou a cirkevnou nábožnosťou, konkrétnym a organizovaným kresťanstvom s vyhraneným myšlienkovým a životným typom; to

Dr. JOZEF ŠPIRKO

SNEM V TRIDENTE

K štvrtej storočnici

VYDALO VERBUM V KOŠICIACH

Kniha *Dr. Jozefa Špirku: Snem v Tridente* (k štvrtej storočnici) vychádza v septembri R. P. 1947 ako 4. sväzok edície časových úvah Vita. — Cirkevné schválenie udelil Biskupský úrad v Spišskej Kapitule č. 2791/46.

VITA
edícia časových úvah
Sv. 4.

Rediguje Dr. Vendelín Jankovič

Vydalo Verbum, nakl. a vyd. družstvo s r. o. v Košiciach

Tlačila „Alžbeta“ p. n. s. v Košiciach

I. PREDPRÍPRAVA

Od sídenia všeobecného cirkevného snemu v Tridente*) minulo 13. decembra 1945 štyristo rokov. V poradí všeobecných snemov bol devätnástym. Zpomedzi dvadsiatich všeobecných snemov, ktoré vydržovala doteraz Cirkev, je iste najvýznamnejší. Hoci od predchádzajúceho všeobecného snemu (V. lateránsky 1512—17) prešlo sotva 28 rokov a necelých sto rokov od druhého posledného pred ním (bazilejský 1431—48), jednako možno povedať, že už storočia čakaly na tridentský snem. Lež po ňom Cirkev viac než 300 rokov necítila potrebu svolat' nový snem (až vaticánsky r. 1869—70), pretože tridentský snem v základe a z prevažnej časti riešil všetky časové problémy, ktorých rozuzlenie Cirkev obyčajne ponecháva všeobecným snemom. A nielen medzi všeobecnými snemami je tridentský najvýznamnejší. Aspoň v západnej cirkvi nápadne vyčnieva aj ako cirkevná udalosť, takže niektorí historici (Döllinger, Moreau) pokladajú ho za rozhranie cirkevného stredoveku a novoveku.

*) Všeobecný cirkevný snem, ako orgán učiteľského úradu Cirkvi, je shromaždením biskupov celého sveta, nositeľov autentického učiteľského úradu, ktorí rokujú a rozhodujú v cirkevných veciach, týkajúcich sa celej Cirkvi. Hlavou jeho je rímsky pápež. Všeobecný snem nie je v Cirkvi konštitutívnym prvkom božieho práva. Je len cirkevného pôvodu. V Cirkvi

a) Všeobecné snemy na východe a západe

Historický a cirkevno-náboženský význam snemu tridentského vynikne lepšie, keď ho porovnáme s predchádzajúcimi všeobecnými koncilmi.

V kresťanskom staroveku západ nemá ani jeden všeobecný snem. Osem prvých snemov sa odbavovalo na východe. Zapríčinily to rozličné okolnosti. Na špekulatívne založenom východe sa vynorily dogmatické spory (trojičné, kristologické, o úcte obrazov) častej-

je nie nevyhnutnosťou, ako by bez neho nemohla plniť alebo len nedokonale plnila svoju úlohu. Veď primát a episkopát obsahujú dostatočnú právomoc na učenie a spravovanie Cirkvi. A jednako všeobecný snem bol a aj dnes je vhodným a osožným prostriedkom, ba niekedy aj relatívne nevyhnutným prostriedkom na premoženie omylov, propagovanie katolíckej náuky, obnovenie a posilnenie cirkevnej disciplíny, na nápravu mravov a vykorenenie zlovykov medzi národmi.

Právomoc všeobecného snemu je riadna a najvyššia. Najvyššia nie v tom smysle, ako by rozhodnutie snemu malo väčšiu autoritu, než autoritaívne rozhodnutie pápežovo, ale v tom smysle, že od rozhodnutia snemu niet odvolania, ako niet odvolania ani od rozhodnutia pápežovho. Všeobecný snem má veľkú vonkajšiu váhu z týchto dôvodov: 1. Na sneme viac ľudí rozhoduje, takže sa šťastlivejšie môžu upotrebiť prirodzené prostriedky na vyjadrenie nadprirodzených právd alebo vecí, ktoré sa dotýkajú Cirkvi ako nadprirodzenej spoločnosti. Nadprirodzený poriadok vyžaduje prirodzený. 2. Otcovia snemu, biskupi, keďže aj sami rozhodovali o veciach, budú sa väčšmi snažiť o uplatnenie snemových rozhodnutí. 3. Veriacim, i tým, ktorí sú mimo Cirkvi, bude uľahčené prijať rozhodnutia, lebo vidia, aké množstvo učiteľov Cirkvi rozhodovalo o nich. No rozhodnutia snemu v porovnaní s rozhodnutiami samého

šie než na západe. Ten bol v základných otázkach kresťanskej náuky disciplinovanejší a zodpovedne rímskemu praktickému duchu zaoberal sa viac otázkami bežného kresťanského života. Hoci aj tu došlo k nedorozumeniam a bludom (spor o platnosť krstu, udeleného heretikmi, spory o milosť), zásahom Svätej stolice sa skoro likvidovali. Keď sa na východe vyskytly spory okolo základných náuk kresťanských, nemohly sa riešiť bez účasti západu. Medzi cirkevnými činiteľmi na východe nebolo potrebnej dis-

pápeža nepriberajú na svojej intenzite nič. Veď pápež aj sám má celú právomoc, akú má všeobecný snem na čele s pápežom. Všeobecný snem teda nie je nad pápežom, nie je vyššou inštanciou; preto sa od pápežovho rozhodnutia nemožno a neslobodno odvolať ku všeobecnému snemu. Apelácia ku všeobecnému snemu proti pápežovi podkopáva pápežovu autoritu. Ako taká strhuje na seba ťažké cirkevné tresty.

Predmet rokovania, rokovací a hlasovací poriadok určí pápež. Hlasuje sa podľa hláv (na kostníc-kom a bazilejskom sneme hlasovalo sa podľa národov). Usnesenia snemu nadobúdajú platnosť len pápežovým schválením. Ku snemovému dekrétu obyčajne žiada sa väčšina hlasov s pápežovým schválením. No pápež môže schváliť usnesenie menšiny, pokiaľ táto menšina ešte reprezentuje univerzálnu cirkev. Keď by pápež schválil usnesenie len niekoľkých biskupov (ktorí nereprezentujú celú Cirkev), bolo by z toho usnesenie pápežské, a nie snemové. Všeobecný cirkevný snem má teda svoj osobitný hlasovací poriadok, ktorý nemožno porovnať s hlasovacím poriadkom parlamentov, kde vždy rozhoduje väčšina hlasov.

Keď počas snemu zomrie pápež, všeobecný snem sa hneď preruší, až kým v ňom nový pápež nenariadi pokračovať.

ciplíny a nik nemal takú autoritu, pred ktorou by sa boly pokorily navzájom sa napádajúce stránky. Tú mal iba pápež. Jeho prvenstvo v celej Cirkvi sa nik neopovážil popierať. A išlo o veci, ktoré sa týkali aj západu.

Svojím zásahom (prípadne len dodatočným schválením usnesení) pápež dal východným synodám (západ bol na nich len veľmi slabo zastúpený) ráz všeobecného snemu. Okrem pápežských legátov na viacerých snemoch nebolo zo západu nikoho. A máme aj taký prípad, že pápež dodatočným schválením povýšil východný snem na všeobecný, hoci ho sám ani nesvolal a hoci v svojom celom priebehu chcel byť a mal byť len plenárnym snemom východných biskupov (I. carhradský r. 381). Lenže slabá účasť západu na prvých všeobecných snemoch neznamena pasivitu západnej cirkvi v najzákladnejších vieroučných otázkach, riešených týmito snemami. Naopak. Všeobecným snemom na východe obyčajne predchádzaly veľmi živé plenárne snemy na západe (rímske snemy) a pápežskí legáti odnášali na všeobecný snem veľmi vykrystalizované stanovisko západnej teologie v otáznej veci. Ba niekedy západná teologia zasahovala priamo iniciatívne do východných teologických kontroverzií. V tom ohľade je príznačný už prvý všeobecný snem nicejský, ktorý zavrhol arianizmus. Vieroučné rozhodnutie nicejského snemu, ktoré defino-

valo náuku o opravdivom božstve a spolupodstatnosti Syna s Otcem, i čo do obsahu, i čo do formovania opiera sa o západnú, špeciálne rímsku teologiu. Už pápež Dionýz († 268) upotrebuje výraz spolupodstatnosť (homousios, consubstantiatio). Poňatím homouzia v usnesení nicejského snemu uplatnila sa terminologia západnej teologie a autorita rímskej cirkvi.

I keď sa vyskytol na západe vážnejší teologický spor, odstránil sa jednoduchým pápežovým zásahom, a nebolo treba preň svoláť všeobecný snem. Eklatantným príkladom na toto tvrdenie je blud pelagiánsky. Na východe by bol iste vyvolal všeobecný snem, ako ho vyvolal arianizmus, nestorianizmus, monofyzitizmus atď. No na západe stačilo, že usnesenie afrických provinciálnych synód, ktoré zavrhyli Pelagiove učenie, schválili pápeži Inocent I. a Zozimus. Toto pápežovo rozhodnutie stačilo niemenšiemu — ako sv. Augustínovi, aby vyriekol častokrát spomínané: Roma locuta, causa finita.

A nemožno tvrdiť ani to, čo sa tvrdí obyčajne, že na východe prichádzalo k všeobecným snemom preto, lebo ich tam svolával a financoval cisár, kým na západe nemal sa kto postarať o shromaždených Otcov. Aj na západe cisár svolával plenárne synody (Arles r. 353, Milán r. 355, Rím r. 313); jednako sa nestaly všeobecnými smenami. Vo vieroučných otázkach sa západ naučil poslušne

podrobovať rozhodnutiu pápežov bez všeobecného snemu. V západe totiž účinnejšie žilo presvedčenie, že pápež bez snemu, teda i sám, je plným nositeľom vieroučnej autority.

To isté činil západ aj v disciplinárnych otázkach, hoci v tomto ohľade Svätej stolici ešte nezáležalo natoľko na uniformite. Rím tu ponechával väčšiu voľnosť jednotlivým celkom, ktoré na svojich početných synodách, plenárnych alebo provinciálnych, rozhodovaly o disciplíne. V sporoch rozhodoval pápež s konečnou platnosťou. Usnesenia niektorých synôd odporúčal a postupne presadzoval na celom západe (usnesenie elvirskej synody o kňazskom celibáte). Ináč sa aj východné všeobecné synody zapodievaly len z malej časti s disciplinárnymi otázkami.

Pred rozchodom východnej cirkvi so západnou uplatňoval sa teda v Cirkvi tento postup: Vo vieroučných a disciplinárnych veciach, ktoré sa vyskytly na východe, rozhodoval všeobecný cirkevný snem, skladajúci sa skoro výlučne len z východných Otcov na čele s pápežom. Na západe rozhodoval o nich pápež sám.

Po rozchode východu so západom na západe sa dlho nejavila nijaká snaha po všeobecnom sneme. Západ si totiž z kresťanského staroveku podržal presvedčenie viery, že pápež i v najťažších vieroučných otázkach môže aj sám rozhodovať. A v rozháraných pomeroch, aké vznikly na západe po sťahovaní národov,

schádzanie sa biskupov celej Cirkvi bolo aj beztoho ťažko mysliteľné. Pápežstvo, o ktorého univerzálom poslaní teoreticky nik nepochyboval, a ktorého univerzálnosť vystupovala tak markantne od Mikuláša I. cez Leva IX. a Gregora VII., v stredoveku stačilo udržať vieroučnú a disciplinárnu jednotu bez pomoci všeobecných snemov.

Na skutočnosť, že západ netúžil po všeobecných snemoch, silne vplývala ešte ďalšia okolnosť. Stredovekí pápeži častejšie precestúvali krajiny a v nich pod vlastným predsedníctvom vydržovali synody. Lev IX. skoro s roka na rok precestoval Itáliu, Francúzsko a Nemecko, kde vydržoval synody. To isté robil Mikuláš II. a Alexander II. sám alebo prostredníctvom Hildebranda. Aj bez odbavovania všeobecného snemu biskupom celého západu bolo jasné, že spolu s pápežom tvoria učiacu cirkev, a tak majú možnosť zasahovať do celocirkevnej veci.

A keď konečne v dvanástom storočí došlo aj na západe ku všeobecným snemom, a za krátkych dvesto rokov bolo ich až sedem: 4 lateránske, 2 lyonské a 1 vienský, vznikly úplne z iných pohnútok a uberaly sa celkom iným smerom ako východné všeobecné snemy. Okrem malých výnimiek nepretriasavaly sa na nich vieroučné otázky (len IV. lateránsky zaoberal sa meritórnejšie s vieroučnými otázkami, týkajúcimi sa bludu albigencov a valdénových, resp. učenia o oltárnej sviatosti).

Vyvolávaly ich prevažne cirkevnopolitické príčiny. V tom je príznačný už prvý snem lateránsky, vlastne aj prvý západný, svolaný Kalixtom II. (1123). Vcelku mal len slávnostne ukončiť 50 rokov trvajúci spor medzi cisárstvom a Cirkvou o investitúru a osláviť víťazstvo duchovnej moci nad svetskou. Príznačné! Kým prvých osem snemov na východe tak markantne ukazuje stopy východného césaropapizmu, zatiaľ už prvý západný snem zasadá len preto, aby dokumentoval zmarený pokus západného césaropapizmu, zmarené úsilie svetskej moci miešať sa do čisto cirkevných vecí. Ďalšie snemy ovládala prevažne starostlivosť západného kresťanstva o Svätú zem (križiacke výpravy), resp., čo tiež z toho vyplývalo, sjednotenie Grékov s Cirkvou (II. lyonský). Vo väčšej miere sa už venuje pozornosť disciplinárnym otázkam, ale prevažne len takým, ktoré súvisia s pretriasanými cirkevnopolitickými vecami (usnesenie proti simonii, konkubinátu, proti zneužívaniu cirkevného obročia, privilegium kánonu atď.).

Spomínaných sedem západných snemov mohlo sa venovať prevažne zovnútorým veciam a upevňovať autoritu Cirkvi a kresťanstva tak voči svetskej moci, ktorá ju chcela ovládať (Hohenštaufi), ako aj voči mohamedánom, ktorí potupovali najsvätejšie miesta kresťanstva a svojím náporom na Europu ohrožovali západnú kultúru. Vo

vnútri Cirkvi bol pokoj a pomerný poriadok. Disciplinovanosť, aká sa javila v teológii (scholastika, doba sv. Tomáša), zaručovala čistotu viery a mravov; mravy okrem výnimiek, súvisiacich s častými vojnami, boli dosť obstočné. Pápež požíval v Cirkvi absolútnu autoritu, a to stačilo na udržanie vnútorného poriadku.

b) Konciliarizmus

Pomery sa značne zmenily v XIV. storočí. Už posledné dva snemy, vydržiavané v Lyone a vo Viene, na francúzskej pôde, dávaly tušiť, že Cirkev v zovnútorých politických vzťahoch nastúpila úplne novú cestu. V ohromnom zápase s Hohenštaufami hľadalo pápežstvo ochranu u Francúzov. Zdanlivo ju našlo, lenže táto ochrana bola preň osudná. Viedla pápežstvo do aviňonského exilu.

Aviňonský pobyt pápežov rozvrátil cirkevnú disciplínu a až do drieňa zasiahol cirkevnú organizáciu. Zavínul, že v západnom kresťanstve nastalo osudné rozštiepanie, dvojpápežstvo, v ktorom korenia všetky tiene neskorého stredoveku. Z neho vyplývajú všetky osudné udalosti, ktoré Cirkev zažila do tridentského snemu. Dvaja pápeži stáli voči sebe. Po svojej smrti mali obaja nástupcov. A taký stav, ktorý, hoci by bol trval len deň, bol by zapríčinil ohromné

škody, vliekol sa v Cirkvi skoro štyridsať rokov. Kresťanstvo sa rozdedilo na dve obe- diencie — rímsku a aviňonskú. Nielen Európa sa rozdvajila na prívržencov jedného a dru- hého pápeža, ale rozštiepily sa aj jednotlivé biskupstvá, opátstva, farnosti, ba aj v jed- notlivých rodinách mal prívržencov i jeden i druhý pápež. Nastala neopísateľná trma- vrma, chaos, ba často aj otupenosť svedomia, lebo mnohým nebolo zjavné, ktorý je oprav- divý pápež. Pritom malo kresťanstvo udržať dve pápežské kúrie, čo znamenalo veľké finančné zataženie a stupňovalo rozhorče- nosť vo verejnosti. Pápeži sa navzájom ex- komunikovali a interdikovali, a tým cirkevné tresty umenšovali svoju pôsobivosť. Zdalo sa, že Cirkev speje k zániku. Cirkev ešte nikdy nezastihla taká ťažká skúška. Pre každú ľudskú ustanovizeň bol by taký stav znamenal smrť a istý zánik. Len Cirkev, ktorá je božská ustanovizeň, mohla si vrátiť jednotu, ktorá je životom Cirkvi. Len ona mohla vyviaznuť z tej pohromy. Pravda, ani ona nevyzdravela ľahko a za krátky čas. Aj ona musela prekonať rekonvalescenciu, trva- júcu storočia, so všetkými následkami zo- slabnutého a narušeného organizmu.

Spása a záchrana mohla sa očakávať jedine zvnútra Cirkvi. Nanešťastie, v samej Cirkvi kolovaly vtedy také názory, ktoré, hoci by sa boly zdaly súce a osožné na vyvedenie Cirkvi z ťažkého polohenia, v zásade a v svo-

jich posledných dôsledkoch boly predsa ne- bezpečné a nie katolícke. Parížska univerzita pod dojmom francúzskych národných ašpi- rácií a snáh dostať pápežstvo pod svoju nad- vládu postavila revolučnú teóriu, podľa kto- rej biskupi majú od samého Krista tú istú právomoc ako pápež a že *všeobecný cirkevný snem*, zvolaný dokonca svetskou vrchnosťou, je *najvyššou cirkevnou inštanciou*. (Marsi- lius Paduánsky a Ján Jandun v »Defensor pacis«.) Náhľad bol ozaj revolučný, protivil sa priamo pápežskému primátu a štrnásť- storočnej cirkevnej praxi. Tvoril základ ne- šťastnej konciliárnej teórie (concilium supra papam) a pred tridentským snemom poskyto- val zbraň všetkým nespokojencom v Cirkvi. Vznikol hodne pred západným rozštiepením kresťanstva na dvojpápežstvo. Ako nekres- ťanská myšlienka, protiviaci sa cirkevnej tradícii, bol by azda prepadol do zabudnutia, nebyť ťažkej situácie medzi pápežmi. Lež teraz sa ešte aj v očiach cirkevne smýšľajú- cich mužov zdal byť vhodným, ba jediným prostriedkom, ako vrátiť Cirkvi potrebnú jednotu a odstrániť dvojpápežstvo, ba na- koniec až trojpápežstvo.

V takom ovzduší sa sišiel šestnásty vše- obecný snem v Kostnici. Sosadením troch pápežov (pričom treba poznamenať, že Gre- gor XII., sídliači v Ríme, sa vzdal dobro- voľne!) odstránil schizmu a kardináli zvolili Martina V. Koncil vyhlásil, že stojí nad pá-

pežom (konciliárna teória) a je najvyššou inštanciou v Cirkvi. Otcovia snemu vychádzali zo stanoviska, že mimoriadne ťažké polozenie, v ktorom sa Cirkev nachádza, vyžaduje v tomto prípade mimoriadny a núdzový zákrok, po ktorom azda nebude treba viackrát siahnuť. No, i keď sa ním trápna schizma skutočne odstránila a obnovila dávno očakávaná jednota Cirkvi, jednako zásada, podľa ktorej postupovali Otcovia, bola úplne mylná a protivila sa cirkevnej organizácii, ustanovenej Bohom, a jej hierarchickému zriadeniu. Preto ani Martin V., ani jeho nástupcovia nikdy neschválili túto vetu kostnického snemu.

I sám rokovací poriadok kostnického snemu sa protivil cirkevným zásadám a tradíciám. Hlasovacie právo mali popri biskupoch a opátoch aj teológovia a kánonisti, a to rozdelení podľa národnosti do piatich skupín. Toto opatrenie spolu s konciliárnou teóriou vnášalo do vnútornej organizácie Cirkvi nacionálne a isté demokratické tendencie, ktoré sa nesmely ujať a musely stroskotať na božskom hierarchickom zriadení Cirkvi. Oprávneným nacionálnym požiadavkám Cirkve poskytuje široké možnosti pre každý národ. V svojom vnútornom zriadení má veľa takých prvkov a spôsobov, ktoré sa dokonale shodujú s demokratickým ponímaním. Ale ohľadne vierouky a cirkevnej disciplíny, na to má Cirkev Bohom založený autentický

učiteľský úrad (pápež, biskupský sbor spolu s pápežom), ktorý koná svoju úlohu hierarchicky, a nie hlasovaním, kde rozhoduje väčšina. Cirkev nie je parlamentom.

Z kostnického snemu, ktorému sa v najkritickejších chvíľach kresťanstva podarilo obnoviť jednotu Cirkvi, kresťanstvo si odnieslo to mylné presvedčenie, že vo všeobecnom sneme má prostriedok, ktorým sa mu aj v budúcnosti podarí rozriešiť a odstrániť rozličné ťažkosti, keď treba, i proti vôli samého pápeža. Tento nebezpečný náhľad mátožil v hlavách mnohých teológov, ba aj samých biskupov. Pápežom zas odoberal vôľu a znechucoval ich svoláť všeobecné snemy. Obávali sa, že sa na snemoch obnoví teória o superiorite snemu nad pápežom. Preto nemali k nim dôveru ani v takých prípadoch, keď by holi napomáhaly odstraňovať z kresťanského života rozličné zlovyky, vzklnuté časom a najmä následkom dlhotrvajúceho rozštiepenia kresťanstva.

Túto skutočnosť musíme mať pred očami, aby sme porozumeli nevoľu pápežov k neskorším snemom a chápali všelijaké ťažkosti, stavajúce sa do cesty aj tridentskému snemu. A keď sa tridentský snem i pri všetkých ťažkostiach predsa sišiel, jeho mimoriadny význam bol práve v tom, že sa mu podarilo zbaviť Cirkev konciliárnej teórie, choroby, ktorá cirkevnému organizmu hrozila rozkladom.

Kostnický snem popri svojej hlavnej úlohe obnoviť cirkevnú jednotu vytýčil si aj úlohu ďalekosiahlej cirkevnej reformy. Potrebu dôkladnejšej cirkevnej reformy cítil už aj štvrtý lateránsky a najmä druhý lyonský snem. Išlo najmä o zbavenie sa prepiatej starostlivosti o hmotné veci, ktorá sa javila rovnako u duchovenstva, ako aj u laikov. No náprava sa v tomto ohľade dosiahla aj bez zásahu všeobecného snemu. Hnutie, započaté sv. Františkom z Asisi, a vôbec žobravé rehole hodne zreformovali zmaterializovaný svet. Lež keď sa následkom aviňonského pobytu pápežov a zvlášť rozštiepením západného kresťanstva, nasledujúcim po ňom, uvoľnila disciplína, čo je pri takom stave prirodzené, ba skoro nevyhnutné, do tela Cirkvi sa vkrzly neprístojnosti a abúzy, hodné poľutovania. Cirkev je spoločnosťou ľudí, preto sú i v nej možné poklesy, ktoré prirodzene vyplývajú z ľudskej krehkosti a slabosti. Osudné by bolo len to, keby Cirkev od seba nezbadala, nespoznala, kde sú chyby a nemala dobrú vôľu a úprimnú snahu odstrániť ich a uviesť nápravu. Niekedy môžu byť zvlášť nešťastné okolnosti, že takýto stav sa v Cirkvi vlečie cez dlhší čas; keď pritom žije v nej túžba a snaha po náprave, dobromyseľný človek nesmie a nemôže stratiť povinnú úctu k Cirkvi.

Kresťanstvo zbadalo dobové výkyvy a volalo po náprave. »Reformovať Cirkev v hlave a údoch« — odznelo na kostnickom sneme.

Odvtedy sa toto okrídlené heslo ozývalo v pätnástom a šestnástom storočí — až po tridentský snem. V znamení reformovať pomery sišiel sa bazilejský, sedemnásty všeobecný snem. Lenže okolnosti, hlavne konciliárne idey, silne vystupujúce do popredia, ho hatily v reformnom ohľade presadiť niečo meritórnejšieho. Medzitým renesančný duch, ktorý ovládal aj duchovenstvo a zachvátil aj najvyššie kruhy, ďalej rozkladal cirkevnú disciplínu, podkopával mravný život kresťanstva. Volanie po náprave stalo sa naliehavším u tých, u ktorých ani renesančná doba neotupila citlivosť svedomia.

Volalo sa po všeobecnom sneme. Keď sa napokon sišiel (lateránsky V. r. 1512—17), ani zďaleka nedosiahol to, čo vyžadovala doba. Poznal slabiny vtedajšieho života, ba usniesol sa aj na niekoľkých osožných a času primeraných opatreniach, no nemal dostatočnú energiu presadiť ich do každodenného života. Koncil sa rozišiel vtedy, keď sa už vynáraly plamienky nastávajúcej náboženskej revolúcie v Nemecku. Generál dominikánov, Kajetán, nadarmo úpenlivo prosil, aby sa Otcovia nerozchádzali, kým dôkladne nevylicia choroby, ktorými trpela kresťanská verejnosť. Lateránsky koncil nezaúčinkoval nikde hlbšie. Bez ozveny ostal nielen v Nemecku, kde sa už vtedy všetko kolísalo, ale máločo znamenal v Taliansku, a Francúzsko priamo apelovalo proti nemu.

II. HISTORICKÉ POZADIE A PRIEBEH TRIDENTSKÉHO SNEMU

Dôkladná reforma nábožensko-cirkevného života, ktorej sa kresťanský svet dovoľával skoro poldruha storočia, sa nespĺnila. A kým v pätnástom storočí a začiatkom šestnásteho storočia išlo len o reformu disciplíny, novotári načali aj katolícku vierouku, ktorej sa celý stredovek neopovážil vážnejšie dotknúť. Hoci sa v stredoveku tu a tam vyskytly menšie náboženské trenice a bludy (Berengár, Viklef, Hus), Cirkev ich čoskoro zvládla a mala dosť sily zachovať si čistotu katolíckej viery. Lenže teraz trenice vzrušili kresťanský život vo väčšej miere a zosilňovali túžbu po všeobecnom sneme. Cirkev sa nachádzala ozaj v kritickom položení. V živej pamäti kresťanstva žilo presvedčenie, že všeobecný snem (kostnický) pomohol už raz Cirkvi. Úfalo sa, že dobré pripravený všeobecný snem bude aj teraz jediným liekom na ozdravenie pomerov a na záchranu ohrozenej cirkevnej jednoty. Cochläus, dobrý znalec súčasných cirkevných pomerov, o všeobecnom sneme hovorí ako o čarovnom prostriedku, od ktorého očakáva splnenie všetkých túžob doby a záchranu kresťanského sveta pred novým rozštiepením. Svojím postrehom vystihol všeobecné smýšľanie. A keď uvážime,

že zpočiatku sa aj sami novotári dovoľávali všeobecného koncilu, vidíme, že sa snem ešte nikdy nežiadal tak všeobecne a neočakával tak túžobne ako v tridsiatich rokoch 16. storočia.

Hoci sa v ňom sústreďovala túžba mnohých a keby sa bol býval svolal v pravý čas, bol by ozaj mohol ešte mnoho zachrániť, jednako sa rodil veľmi ťažko. Príčiny väzely zčasti v cirkevných kruhoch, ktoré sa z obavy pred konciliárnymi ideami nenáhľily so smenom, zčasti v rozličných neprajných okolnostiach, ktoré sa vyskytly v jeho súvislosti. Keď sa s nimi oboznámime podrobnejšie, lepšie pochopíme význam tridentského snemu.

Hoci už V. lateránsky snem vydal dekréty o superiorite pápeža nad všeobecným snemom, tým sa konciliárne idey ešte neumlčaly. Ba nepriateľským postojom protestantov ku pápežstvu získaly nových a vášnivých zastancov. Väčšina katolíckych teologov tej doby vyslovila sa za neomylnosť pápežovu, ale v nerovnej forme. Niektoré, menej opatrné výrazy zastancov pápežskej superiority nad snemom a pápežskej infalibility daly príčinu najmä protestantom k zlomyseľným poznámkam, ako by »papisti« robili z pápeža »Boha na zemi«. Tak sa budila nálada proti všeobecnému snemu, ktorý by svolal a viedol pápež. Na druhej strane nielen juristi, ale aj niektorí teologovia (Alfonz de Castro) zastávali náhľad, že vo veciach viery sa môže

mýliť každý človek, teda aj pápež. I významní teologovia, ako Catharinus, Politus, Tetzl, Emser, boli náhľadu, že pápež sa môže stať heretikom (mylne poukazovali na prípad Liberiov, Anastaziov a Celestinov), a aspoň v takom prípade pripisovali koncilu superioritu nad pápežom. (Nakoľko vážne sa v kúrii počítalo s takou možnosťou, vidieť z obavy samého Pavla IV., že by sa na pápežský stolec mohol dostať heretik a herézou poškrvniť katedru sv. Petra.)

Kým sa teda na jednej strane kresťanstvo až vášnivo dovoľávalo všeobecného snemu ako by dajakého čarovného prostriedku, zatiaľ na druhej strane proti nemu boli i cirkevné kruhy i protestanti. Cirkevní činitelia boli proti nemu z odôvodnenej obavy, aby sa na sneme nezopakoval prípad kostnického snemu, a protestanti nechceli uznať snem, vedený pápežom.

*

Podľa stredovekého ponímania všeobecný snem nebol len vecou dogmatickou a teologickou, ale vždy aj významnou politickou udalosťou. Politické aspekty hraly aj teraz dôležitú úlohu. Jedni sa nádejili, že pomôže ich politike, druhí sa ho zas obávali. Nový snem mal byť ako by posledným zápasom o svetovú moc medzi Karolom V. a francúzskym kráľom Františkom I.

Je nesporné, že Karolovi V., cisárovi a úradnému ochrancovi Cirkvi a pápežstva,

išlo úprimne o zachovanie cirkevnej jednoty, porušenej novotármi. Ale pritom ho viedly aj politické záujmy zachrániť jednotu Nemecka, ktoré sa mohlo ináč stratiť jeho ríši. Politickú jednotu Nemecka mienil docieľiť všeobecným snemom. Františkovi I. záležalo, naopak, na podelenosti Nemecka v akejkoľvek forme, preto sa všemožne staval proti koncilu. Tieto politické záujmy cisára Karola V. a Františka I. sa križovali aj na talianskej pôde a utvorily takú situáciu, že tak pápež Kliment VII. ako aj jeho nástupcovia v záujme neodvislosti pápežského štátu pokladali za nevyhnutné byť proti politike Karola V. a postaviť sa po boku Františka I. Tým sa pápežská kúria dostala do neprijemného polohy, že politické dôvody ju nútily podporovať francúzsku politiku, smerujúcu proti svolaniu snemu. Pritom Svätá Stolica nemusela mať ani veľké škrupule, lebo spôsob, akým sa domáhal cisár snemu, nebol bezchybný. V Karolovi V. totiž žilo presvedčenie, že idea rímskeho cisára obsahuje aj úlohu svoláť všeobecný snem, keď to vyžaduje všeobecný cirkevný záujem a keď pápež snem nesvoláva. V kostnickom sneme, ktorý predsa v záujme dynastie presadil cisár Žigmund, videl precedens. Ba, keď jeho opätovné naliehanie na pápeža ostávalo bez ozveny, naozaj sa vyslovil, že proti vôli pápeža svolá snem na nemeckej pôde. To budilo podozrenie a pochopiteľnú nedôveru

pápežov, ktorá sa markantne javila i pri svo-
laní snemu tridentského a aj za jeho trvania.

Politické záujmy, ktoré sa križovali v otáz-
ke snemu, koniec-koncom mu iba osožily, keď
hľadáme na vec s čisto cirkevného stanoviska.
Politické vzopretie sa Francúzska a politické
i cirkevné vzopretie sa kúrie zmarilo cisárov
plán svolat' taký snem, ktorý by bol mal
popri cirkevných záujmoch slúžiť aj veľmi
spletitým politickým záujmom. Politické
aspekty v otázke snemu sa musely skompro-
mitovať a znemožniť, aby Cirkev dostala
voľnú ruku svolat' taký snem, ktorý bude
slúžiť len cirkevným záujmom. A tridentský
snem bol ozaj dogmatickým a čisto cirkevným
snemom, a preto sa v tomto ohľade stal
dôležitým medzníkom v cirkevných dejinách.
Doteraz Cirkev bola nútená kráčať v úzkom
spojení s politikou; od tridentského snemu
sa ich cesty rozchádzajú.

Okrem cisára a pápeža, ktorých stanoviská
vplývaly na budúci snem, bol ešte celý rad
väčších-menších okolností, z ktorých jedny
urýchľovali jeho svolanie, druhé ho zase
hatily. Patrí k nim hlavne situácia, nasto-
lená Lutherovým vystúpením. Celé kresťan-
stvo volalo po reforme pomerov a cirkevné
snemy shrnuly požiadavku do vety: »Refor-
movať Cirkev v hlave a údoch.« Volanie znelo
cez celé XV. storočie, ale nevykonalo sa nič
závažnejšieho. Ba pomery sa pre renesančnú
mravnú plytkosť ešte zhoršovali. V dejinách

sa už niekoľko ráz dokázalo, že keď očaká-
vaná náprava pomerov neprichádzala včas,
chytli sa diela netrpezlivci a na to nepo-
volaní (valdénski, Viklef, Hus, Savonarola)
a na miesto nápravy urobili ešte väčší zmä-
tok. Tak sa to stalo i teraz, lenže vo väčšej
miere a s tragickejšími následkami. V Luthe-
rovom prípade sa ešte osobitne uplatnila aj
rasová nesprátnosť a povýšenosť.

S poľutovaním sa musí teda uznať, že od-
ďaľovanie očakávanej nápravy cirkevných
pomerov do istej miery umožnilo výstup
falošných reformátorov. No nech by boly
bývaly pomery akékoľvek, nepovolaných ne-
oprávňovali na revolučné zákroky. V Cirkvi
nik nesmie vystupovať revolučne. Cirkev,
ktorá bude trvať až do konca sveta, má
svoju Bohom založenú hierarchiu. Ňou sa
v Cirkvi zaistuje vnútorný poriadok, po-
trebný na dosiahnutie jej nadprirodzeného
cieľa. Nakoľko ju však spravujú aj ľudia,
môžu v nej byť, a prirodzene aj sú, také prí-
pady, ktoré zdanlivo ohrozujú jej večné
trvanie a nadprirodzené poslanie. Zdanlivo.
Lebo v skutočnosti v nich neostane dlho.
Vyviazne z nich, či už prirodzene, vlastnými
silami, či pobádaná, temer prinútená do-
pusteniami, ktorých ani ju Boh neušetří, ako
v Starom zákone neušetřil svoj vyvolený
národ. Božie dopustenia sú raz trestom za
zaslúžené poklesky jej synov, raz skúškou,
raz napomenutím a pohnútkou odhodlať sa

urýchliť obrodu a reformu, ktorá sa v nej riadnym vývojom ťažko rodila. Za také *dopustenie* musíme pokladať aj počínania pseudoreformátorov XVI. storočia. Pri ňom Cirkev urýchlene uskutočnila to, na čo sa predtým ťažko odhodlávala. V takom a *len v takom* smysle v prípade reformátorov XVI. storočia môžeme použiť augustínske »felix culpa«, pričom nik so zdravým rozumom nechce a nemôže tu ospravedlňovať protestantizmus, tak ako ani svätý Augustín nemienil ním schvaľovať Adamov hriech. Ani »zásluha« protestantov o Tridentinum s mravného hľadiska nemá nijakú cenu, lebo »non sunt facienda mala, ut eveniant bona«.

Cirkevné kruhy na začiatku XVI. storočia neboly dost' pohotové zamedziť výbuch náboženskej revolúcie. A po jej vzniku nemaly dost' pohotovosti zvládnuť ju alebo ju dostatočne hamovať vo vývine. To sa tiež nedá popierať. Pritom nemožno hovoriť, že by Cirkev nebola mala dost' odhodlaných ochrančov starej viery či už medzi svetským alebo rehoľným klérom. Bolo ich viac, než vypočítava bežná literatúra o reformácii. Ale neboli dostatočne pripravení ani na útok, ani na obranu, neboli organizovaní, a preto ich práca nebola úspešná, výsledok ich námah nie dost' značný. Proti týmto nepomerne viac bolo duchovných, ktorí svojím odpadom od katolíckej Cirkvi poskytovali ľudu zlý príklad, ba priamo sa postavili do služieb

»nového evanjelia«. Medzi prvých a najodhodlanejších prívržencov Luthera patrili členovia temer všetkých reholí, zvlášť augustiniáni, františkáni a benediktíni, o svetskom duchovenstve ani nehovoriac. Z posledných mnohí využili cirkevno-náboženský zmätok na to, aby sa oslobodili od kňazských zaviazaností. Do kňazského stavu vstúpili z maličerných motívov, preto vysoké mravnónáboženské úlohy, ktoré im ukladal kňazský stav, boly im cudzie. V kritických chvíľach nemali dost' síl oduševňovať sa za kňazské ideály, bojovať za ne a znášať utrpenie. Niektorí dnešní katolíci počúvajú nemilo tieto otvorené slová a protestanti sa pritom zas škodoradostne usmievaajú. No ani u jedných, ani u druhých niet dostatočného dôvodu. Cirkev netají, že na jej živom strome bolo vtedy veľa suchých ratolestí, veľa nehodných duchovných, svetských i rehoľných. Oni narušovali jej vnútorný poriadok, z nich pochádzali všetci nespokojenci a novotári. A keď sa tieto ratolesti v povíchríci odlomily a odpadly, to katolíkov nedehtonuje a protestantov nepovznáša. Zamlčovať narušenie mravnú rovnováhu veľkej časti vtedajšieho duchovenstva znamenalo by zastávať Lutherových prívržencov, ktorí poväčšine pochádzali práve z časti kléru, odcudzenej Kristovmu duchu.

Biskupský sbor Nemecka okrem malých výnimiek ostal verný katolíckej Cirkvi. Len-

že sa nezmohol na značnejšiu protiakciu. Medzi cirkevnými hodnosťármi Nemecka ne našla sa silná osobnosť, akú vtedy vyžadovala doba.

A nielen v Nemecku nevedeli cirkevní činitelia žaraziť prvé vlny náboženskej revolúcie, ale dostatočne jej nečelila ani sama kúria. Z opatrení, ktoré učinil sám Lev X. proti hnutiu v Nemecku, nevysvitá, že by mu bol pripisoval osobitnú dôležitosť a chápal ho v jeho celom rozsahu. Hadrián VI. si uvedomil vážnosť časov a pevne sa odhodlal vziať na seba ťažkú úlohu reformy v hlave a údoch. Vysvitá to z inštrukcií, ktoré dal svojmu legátovi Chieregatimu, vyslanému na norimberský ríšsky snem (1522). V nich uznáva nedostatky vo vtedajšom živote a naznačuje aj spôsoby, akými chce uvádzať nápravu. Žiaľbohu, jeho krátky pontifikát mu nedovolil presadiť zamýšľané. Za jeho nástupcu, Klimenta VII., ktorý pochádzal z rodiny Mediciovcov, myšlienka reformného koncilu nielen že nepokročila, ale bola zatlačená hodne späť. Hoci prejavoval značný záujem o vnútorné cirkevné veci, pre nešťastné politické zápletky (Sacco di Roma) sa nedal pohnúť k svolaniu reformného snemu. Až za Pavla III. pokročila myšlienka snemu do štádia uskutočnenia. Pravda, stalo sa to už v čase, keď sa politické udalosti vyvinuly v prospech protestantov (augsburský náboženský mier r. 1555) a znemožnily, aby snem

popri reforme Cirkvi zachránil aj cirkevnú jednotu.

Spomínané okolnosti nielen že byly neprajné reformnému snemu, ale spôsobili, že Cirkev v prvej polovici XVI. storočia utrpela porážku za porážkou, kým vec novotárov silne napredovala. Trvalo dlho, kým sa katolícke kruhy zmohly na nevyhnutnú reakciu. V danom prípade sa mohla o to mohutnejšie uplatniť, keďže sa čím ďalej, tým zjavnejšie ukazovalo, že nepovolaným reformátorom sa akcia vôbec nepodarila. Nimi nastolený stav rozchádzal sa s bezprostrednou cirkevnou minulosťou a so všetkým, čo kresťanskému človekovi bolo doteraz sväté a nedotknuteľné.

Reformátori museli naraziť na odpor už aj preto, lebo stáli v znamení cirkevnej revolúcie, čo sa nesnáša s charakterom kresťanstva, náboženstva lásky a pokoja. Do kresťanstva vnášali náboženský subjektivismus, ktorý sa nesmieriteľne protivil objektívne platnému cirkevnému poriadku, budovanému na charakte kresťanského zjavenia. Hneď od počiatku sa rozbili na mnohé denominácie, ktoré sa fundamentálne líšily jedna od druhej (luteranizmus, kalvinizmus, zvinglianizmus, novokrstenci, sociniáni atď.). Lež v kresťanovi žilo hlboko zakorenené presvedčenie, že pravá Kristova Cirkev musí byť jednotná vo vierouke, kulte a v ústave. Svojím nacionálnym zafarbením a partikulárnym zameraním sa postavili proti univerzalizmu, pod-

statnej známke kresťanského náboženstva. Práve svojou univerzálnosťou má kresťanstvo pospájať všetky dietky božie na zemi, hoci ich delí rasa, reč, národnosť a iné faktory. Pre kresťana bola ďalej sklamaním aj skutočnosť, že protikatolícka reformácia na poli náboženského a mravného života ani zďaleka nedokázala to, čo sľúbila. Jej prvý rozbeh či v Nemecku či v iných krajinách Európy neznamenal začiatok náboženskej obrody a nepriniesol dávno očakávané zlepšenie pomerov. To musí uznať aj najodusevnejší zastanca reformácie. Pohľad na jej prvé ovocie stačil, aby vytriezveli mnohí, ktorí víтали Luthera ako záchrancu v núdzi. Samého Luthera málo povznášaly prvé výsledky. Náboženská revolúcia zneužila najposvätnejšie veci a city, učinila ich predmetom vášnivých hádok, v ktorých sa srážaly malicherné záujmy malého občianskeho človeka. Ľudí šľachetnejšieho smýšľania to znechucovalo a urážalo v ich najsvätejších náboženských citoch.

Čím viac sa ukazovalo, že reformátori nepriniesli očakávanú nápravu, tým odhodlanejšie žiadali verní prívrženci katolíckej Cirkvi, aby namiesto falošnej reformácie nastúpila opravdivá reforma Cirkvi.

*

Spomínalo sa, že, keby sa bol reformný koncil sišiel v pravom čase a previedol dávno

očakávanú nápravu, alebo by sa bolo vôbec predišlo náboženskej revolúcii, alebo by aspoň falošní reformátori neboli mohli zneužívať dobromyseľnosť širokých kresťanských vrstiev. Lež keď už predsa došlo ku rozštiepaniu kresťanstva, je otázka, či od budúceho snemu bolo možno očakávať obnovu kresťanskej jednoty. Keď cisár naliehal na svolanie cirkevného snemu, robil to hlavne preto, že od neho úfal obnovenie jednoty. A aj niektorí katolícki teológovia (napr. Eck) hlavnú úlohu budúceho snemu videli v pri-navrátení odpadnutých. Z toho dôvodu v tridsiatych rokoch XVI. storočia väčšina horlivcov za všeobecný snem pokladala za samozrejmé, že naň treba povolať i protestantov. Aj sami novotári sa zpočiatku dovoľávali snemu. No dnes je nám jasné, že Lutherova náuka v svojej konečnej konzekvencii radikálne vylučovala katolícky pojem o Cirkvi, a tak každý pokus o sjednotenie bol a priori márný. To platí, i keď vo väčšine Lutherových prívržencov, ktorým jeho náhľady o Cirkvi ešte neprešly do krvi, naďalej žilo presvedčenie o nevyhnutnosti cirkevnej jednoty. Pre záchranu tejto jednoty niektorí boli hotoví obetovať skoro všetky teologické diferencie, ktoré ich delily od katolíckeho stanoviska. Sám Lutherov humanistický interpretátor — Melanchton ešte r. 1530 prechovával nádej, že koncilom môže dôjsť ku jednote. Pravda, Melanchton nie je Luther.

No r. 1530 už ani Luthera nepokladali za jediného reprezentanta protestantizmu. V tom čase teda tak na strane katolíkov ako protestantov mohli úfať od snemu sjednotenie. Zrejme, nie sjednotenie s Lutherom, ale aspoň s dôležitými činiteľmi protestantizmu.

Ale keď r. 1537 pápež Pavol III. v dorozumení s cisárom vypísal všeobecný snem do Mantuy, ktorého hlavnou úlohou malo byť vykorenenie heréz, protestanti sa kategoricky obrátili tak proti pápežovi ako proti všeobecnému snemu. Odvtedy sa cisár snažil riešiť náboženskú otázku tzv. »náboženskými rozpravami«, neskôršie vojnou a konečne interimom. Pápeži sa však utvrdzovali v presvedčení, že budúci snem môže byť a má byť výlučne katolícky, bez protestantov.

Ani v otázke miesta, kam sa má síeť budúci snem, neboli zodpovední činitelia zajedno. Pápež na porade s cisárom r. 1532 (v Bologni) navrhoval Mantuu, Piacenzu alebo Bolognu, miesta blízko Nemecka a ľahko prístupné aj iným národom. Naproti tomu nemecké stavy opätovne žiadaly, aby sa budúci snem bezpodmienečne odbavoval na nemeckej pôde. Konečne zvíťazil návrh Karola V., aby sa snem svolal do Tridentu, ktorý mal ráz taliansky, ale patril nemeckej ríši. Aj počas snemovania otázka miesta sa opätovne vynorila a rušivo pôsobila na priebeh snemu.

*

Po toľkých ťažkostiach a po zdolaní skoro neprekonateľných prekážok sa všeobecný cirkevný snem napokon sišiel na svoje prvé zasadnutie, a to 13. decembra 1545. Na ňom vytýčili cieľ: »Vzrast a povznesenie viery a kresťanského náboženstva, vykorenenie bludu, pokoj a sjednotenie Cirkvi, reforma kléru a kresťanského ľudu a potlačenie nepriateľov kresťanského mena.« Snem trval 18 rokov. Skončil sa 4. decembra 1563.

Priebeh nebol hladký. Dva razy sa prerušil, pravda, pre vonkajšie okolnosti. Prestávky trvaly dvanásť rokov, takže na ozažstné snemovanie pripadá len šesť rokov. Dve prestávky delia snem na tri periódy, a to 1545—1549, 1551—1552, 1562—1563, ktoré sa od seba hodne líšia v postupe a taktike. Politické udalosti neostaly na snem bez vplyvu. No celkove ho ovládala vždy tá istá snaha: docieľiť, čo si Otcovia vytýčili na prvom zasadnutí.

Pri prvom slávnostnom zasadaní a v prvej perióde snemu predsedami boli pápežskí legáti — kardinál del Monte (neskorší pápež Július III.), Cervini (neskorší Marcel II.) a Angličan Reginald Pole. Tak legáti, ako aj predsedajúci na neskorších zasadaníach dostávali z Ríma inštrukcie, takže kúria nielen že mala so snemom stály kontakt, ale ho aj všemožne usmerňovala. V druhej a tretej perióde sa pápežskí legáti často menili. Zpomiedzi nich vynikal najmä učený Stanislav

Hosius, ermlandský biskup, a Hieronym Seripando, biskup zo Salerna. Sekretárom a dušou snemu bol za celý čas Angelo Massarelli, bývalý sekretár viacerých pápežov (do r. 1550 laik, neskoršie biskup v Telese). Nevynikal ani natoľko talentom a učenosťou ako skôr veľkou láskou k pravde, pracovitosťou a usilovnosťou. V poslednej perióde na snem vplýval šťastne kardinál Karol Boromejský, štátny sekretár.

Zpočiatku sa išlo sotva 40 Otcov. Ani v ďalších periódach počet Otcov, oprávnených hlasovať, nebol veľký. Najvyšší počet sídených Otcov bol 280. Zprvu bolo najviac talianskych biskupov; neskôr snem ovládali Španieli. Ich serióznosť, cirkevné smýšľanie a oddanosť k veci dávaly celému rokovaniu základný tón. Zo Španielska pochádzali aj dvaja najvynikajúcejší teológovia — dominikáni: Melchior Canus a Peter de Soto. Okrem nich vynikal teológ Talian Ambróz Catharinus, jezuiti Lainez, Salmeron a Peter Canisius. Francúzski biskupi boli slabo zastúpení, na druhej perióde snemu sa vôbec nezúčastnili pre politický konflikt, ktorý vznikol medzi Francúzskom a pápežským štátom. Francúzska cirkev sa dostala skoro do schizmy. Nemeckí arcibiskupi a biskupi sa početnejšie zúčastnili len na druhej a tretej perióde snemu. Uhorsko vyslalo na druhú polovicu snemu troch biskupov.

V otázke rokovacieho poriadku vzniklo

medzi pápežom a cisárom ťažko odstrániteľné nedorozumenie. Cisár nástojil, aby sa na sneme vzhľadom na protestantov rokovalo najprv o disciplinárnych otázkach. Karol V. ešte vždy bol presvedčený, že po úspešnej reforme cirkevnej disciplíny a pri niektorých disciplinárnych ústupkoch novotárom možno zachrániť jednotu Cirkvi. Lež pápež, vidiac, že sa novotári dotkli podstaty vierouky, chcel, aby sa najprv rokovalo o dogmatických otázkach. Konečne sa na návrh biskupa Tomáša de Feltre Otcovia snemu ushodli, že budú rokovať súčasne o oboch otázkach a raz vydajú dekréty dogmatické, raz reformné.

Na slávnostných zasadaniach sa hlasovalo podľa hláv, a nie, ako na sneme kostnickom a bazilejskom, podľa národov. Tým sa snem vrátil k rokovaciemu poriadku, obvyklému v Cirkvi pred kostnickým snemom. Hlasovacie právo mali biskupi, generáli rádov a niektorí opáti. Dekréty pripravovali komisie, na ktorých sa zúčastnili vynikajúci teológovia s poradným hlasom. Medzi nimi boli štyria svetskí kňazi a ostatní rehoľníci. Návrhy dekrétov, zhotovené v prípravných komisiách, predostreli generálnym kongregáciám, složeným z biskupov. Po ich preskúmaní a opravení dostaly sa na slávnostné zasadania, kde sa o nich hlasovalo. Spolu bolo 25 slávnostných zasadaní. S navrhnutými dekrétmi Otcovia mohli voľne prejavovať súhlas alebo nesúhlas.

V prvej perióde snemu (1545—49) vydržia-
vali Otcovia osem zasadnutí. Dávne napnutie
medzi cisárom a pápežom ohľadom snemu
zapríčinilo dočasné preloženie snemu do Bo-
logne. Cisár naliehal na Otcov, aby v otázke
protestantov boli povolnejší. Medzi biskupmi
bola nálada za presídlenie do takého mesta,
v ktorom by boli menej vystavení cisárovmu
doliehaniu. Cisár zostril svoje požiadavky
najmä vtedy, keď zvíťazil nad šmalkaldským
spolkom. Nazdával sa, že po vojenskej po-
rážke protestanti budú prístupnejší a povol-
nejší i v náboženských otázkach. Pavol III.,
aby vyhol prílišnému vplyvu cisára do prie-
behu snemu, 11. marca 1547 povolil legátom
a Otcom presídliť do Bologne. Nákazlivá ne-
moc, ktorá sa vtedy rozšírila v Tridente
a ktorá aj medzi Otcami snemu mala svoje
obety, prispela k tomu, že legáti a časť bisku-
pov zanechali Trident a prešli do Bologne.
No väčšina Otcov, a to práve naklonených
cisárovi, ostala v Tridente. Karol V. pokladal
nákazlivú nemoc len za zámienku, preloženie
snemu za porušenie svojej autority. Preto
rozkázal biskupom svojich krajín ostať v Tri-
dente a pokračovať v rokovaní. Hrozila
schizma a len serióznemu správaniu sa bisku-
pov v Tridente možno d'akovať, že k nej sku-
točne nedošlo. Totiž Otcovia, ktorí ostali
v Tridente, zdržali sa rokovania a čakali, kým
nepominie napnutie medzi cisárom a pápe-
žom. Aj biskupi, sídnení v Bologni, boli obo-

zretní (vydržovali len dve zasadnutia, kto-
rým nepripisujeme veľký význam).

Cisár, povzbudený svojimi vojenskými
úspechmi, chcel sám riešiť náboženské veci
v Nemecku (augsburské interim, reformné
dekréty pre katolícke stavy). Nato Pavol III.
suspendoval ďalšie snemovanie v Bologni, ale
prechovával veľkú nedôveru voči počínaniu
Karola V. Medzitým zomrel Pavol III. Keďže
sa jeho nástupcom stal kardinál del Monte
(Július III.), prvý predseda zasadania v Tri-
dente, zaistilo sa pokračovanie tridentského
snemu. Znovu zvolený tridentský snem (druhá
perióda) trval len rok. Túto periódu snemu
charakterizuje väčšia shoda medzi pápežom
a cisárom, pričom sa čoraz lepšie ukazovalo,
že predstavy cisára o sneme sú pomýlené a
pápežmi naznačená línia je jedine správna.
Cisárovi sa podarilo presadiť, že Otcovia
povolali na snem protestantov. Lež tí, posme-
lení pre nich prajnejšou politickou situáciou,
predstúpili s nemožnými požiadavkami. Saskí
vyslanci žiadali zrevidovať a opraviť všetky
doterajšie dekréty snemu, nakoľko by neboly
v súhlase s augsburským vierovyznaním.
Ďalej žiadali zbaviť všetkých biskupov prí-
sahy vernosti pápežovi, samého pápeža pod-
riaďiť snemu, aby bol vraj koncil naozaj
voľný. Hoci sa snem zásadne neohradzoval
proti rokovaní s protestantmi, predostreté
požiadavky prirodzene nemohly byť predme-
tom diskusie. Keď Móric Saský zradil cisára,

utvorila sa nová situácia, pre ktorú snem po 16. zasadnutí prerušili na dva roky. V skutočnosti prestávka trvala 10 rokov.

Po krátkom pontifikáte Marcela II. (1555) nasledoval na pápežskom tróne Pavol IV. Hoci ako kardinál a člen oratória patrila k smeru, ktorý celou rozhodnosťou žiadal radikálnu cirkevnú reformu, ako pápež nechcel ani počuť o pokračovaní koncilu. O potrebnú reformu disciplíny a o očistenie verejného života od heretikov chcel sa postarať sám, a to hlavne mocenskými prostriedkami. Hneď po nastúpení na trón začal neúprsný boj proti neporiadkom v kúrii a urobil ostré opatrenia na zachovanie disciplíny svetského i rehoľného kléru. Proti heretikom zostril inkvizíciu a vydal bulu, ktorou pozbavil protestantské kniežatá práv a hodností. Vidiac neúprimnosť protestantov, nedovolil s nimi nijaké ďalšie rokovania a upodozrieval z herezy každého, kto by bol chcel v tomto ohľade postupovať miernejšie. Podozrivým mu bol i miernejšie naladený kardinál Reginald Pole a Morone bol dokonca dva roky v žalári. Za jeho pontifikátu vec tridentského snemu nepostúpila; pritom jeho reformné opatrenia mali jednoducho veľký vplyv zvlášť na reformnú časť snemu. Niektoré z nich sa prijali bez zmeny.

Smierlivejšej povaha Pia IV., ktorý nastúpil po Pavlovi IV., možno ďakovať, že sa v koncile pokračovalo, hoci sa mu stavaly do

cesty ešte väčšie prekážky ako v minulosti, a to aj so strany samých katolíkov. Shoda nebola ani v tom, či sa má pokračovať v začatí tridentskom sneme, alebo či sa má svoláť nový koncil. Znovu sa vynorila otázka miesta; odzneli i pochybnosti o platnosti doterajších usnesení; dišputovalo sa, v akej miere sa má ísť v ústrety protestantom, aby sa zúčastnili na sneme. Konečne Pius IV., ktorého pravou rukou vo vnútropolitických cirkevných veciach sa stal jeho synovec Karol Boromejský, svolal 18. januára 1562 snem, čím sa začala tretia perióda tridentského koncilu. Protestantov síce zdvorilo pozvali a započuli pre nich i sprievodné listiny, no oni pozvanie urážlivým tónom odmietli.

V tretej perióde sa javilo ešte vypuklejšie, ako v predošlých, že tridentský snem je čisto vnútornou vecou Cirkvi. Nový cisár Ferdinand I. svojím zvláštnym postojom k snemu a svojou smelou petíciou (povolenie kňazskej ženby a povolenie kalicha pre laikov) skoro uviedol snem znovu do kritického položenía; znovu mu hrozilo porušenie a odročenie. Len námahe kardinála Moroneho možno ďakovať, že sa prekonalý všetky ťažkosti a že sa snem mohol po 25. slávnostnom zasadaní ukončiť. Niektoré nevyriešené veci (vydanie nového indexu, všeobecného katechizmu, opraveného breviára a misálky), ako i otázku kalicha laikov a celibátu kňazov ponechali Otcovia voľnému rozhodnutiu pápežovmu. Uzavretie

snemu podpísalo 255 Otcov, medzi nimi 6 kardinálov, 3 patriarchovia, 193 arcibiskupov a biskupov, 7 opátov a 7 rádoých generálov. Pius IV. bulou Benedictus Deus zo dňa 26. januára 1564 potvrdil usnesenia snemu, so-
stavil osobitnú kongregáciu pre autentický výklad usnesení, ktorá sa súčasne mala po-
starať aj o presadenie usnesení snemu do života.

a) Dogmatické dekréty

Hoci sa už v Cirkvi skoro poldruha storočia volalo po reforme in capite et membris, predsa, keď nadišiel čas veľkého reformného koncilu, vlastne nie to bolo súrnejšie a dôle-
žitejšie, aby sa presadily základné reformy v cirkevnej disciplíne, ale aby sa zachránila čistota vierouky. Medzitým totiž dozrely la-
tentné a pochybné vieroučné náhľady, ktoré cez XV. storočie, ba už aj skôr podrývaly katolícku náuku a čakaly len na vhodnú chví-
ľu, aby mohly vystúpiť na verejnosť a rozbiť kresťanskú jednotu. Pravda, keďby bola re-
forma Cirkvi prišla skôr, pravdepodobne by sa bludom alebo vôbec nebolo podarilo zmoc-
niť sa širokých más, alebo by Cirkev bola bývala odolnejšia voči nim. Ale keď už pro-
testantizmus vystúpil, Cirkev sa nemohla uspokojiť s reformovaním disciplíny, lež
v prvom rade musela chrániť čistotu viery.

Preto pápeži dávali prednosť dekrétom dog-
matickým pred dekrétmi reformnými.

Protestantskú reformáciu pripravil a do
istej miery zavinił rozklad základných prin-
cípov, o ktoré sa opieral stredovek. Svoj revo-
lučný postup odôvodňovala tým, že bojuje za
pôvodnú a opravdivú formu kresťanstva.
Skutočnosť, že kresťanské náboženstvo, zalo-
žené Ježišom Kristom, má vo všeobecnej kato-
lickej Cirkvi svoje konkrétne zrealizovanie
a svoju viditeľnú formu, v 14. a 15. storočí
sa opatrne, ale pritom dôsledne napádala.
Do ľudských srdc sa potajomky vkrádala po-
chybnosť, či jestvujúca katolícka Cirkev je
ozaj opravdivá ustanovizeň ľudského spase-
nia. Pochybnosť, beztoho, aby sa bola jasne
vypovedala a sformulovala, javila sa v mno-
hých počínaniach a myšlienkovom prúde-
ní neskorého stredoveku. Badať ju v osvieten-
ských snahách Fridricha II., v protipápež-
ských výčinoch Filipa IV. (Krásneho),
v Occamovom nominalizme, v konciliárnych
ideách, v hnutí albigenčov a valdénskych,
v teórii Viklefovej a zvlášť v Husovej
(Tractatus de ecclesia). Univerzálna Cirkev
v stredoveku bola dosť silná zdolať tieto po-
chybnosti, takže sa ani Husovi nepodarilo
zachytiť väčšie kruhy katolíkov. Neskoršie
náboženský indiferentizmus a relativizmus,
živený renesanciou, poskytoval také ovzdušie,
v ktorom podobné pochybnosti mohly ľahko
spôsobiť verejné náboženské vrenie.

V tomto ovzduší a prostredí vystupuje Luther so svojimi náhľadmi, a to takýmto postupom:

Povahou i kláštorskou výchovou mal Luther hlboko vštepenú snahu zabezpečiť svoje duševné spasenie. Pri tejto správnej kresťanskej snahe si mylne predstavoval, že človek musí citovo prežívať ospravedlňujúcu duševnú premenu (prechod zo stavu hriechu do stavu milosti) a že si má byť osobne istý o svojom ospravedlnení. Pochybená predstava o ospravedlnení musela viesť Luthera, aj beztoho nakloneného k ťažkomyselnosti, ku duševnej katastrofe. Hoci sa zbožne modlieval a konal dobré skutky, predpísané rehoľnými pravidlami, predsa sa nevedel zbaviť citu hriešnosti. Ba pod vplyvom Occamovej náuky o ľubovôli božej pri spáse človeka zrodila sa v ňom zúfalá myšlienka, že patrí ku zatrateným. Po trápnom duševnom zápase dospel k náhľadu, podľa ktorého človek nemôže dosiahnuť ospravedlnenie a hriešnosť z duše nie je vôbec odstrániteľná a zmeniteľná. Vhlbuje sa do sv. Písma, kde ho silne vzruší najmä list sv. Pavla k Rimanom, v ktorom je reč o spravodlivosti božej (Rim. I. 17). Celý stredovek vykladal tieto slová sv. Pavla augustínsky, totiž že spravodlivosť božia je predovšetkým dobrotivá a uzdravujúca. No Luther si ju predstavuje len ako prísnu a trestajúcu. Slová »Iustitia Dei revelatur in Evangelio« ho ženú do zúfalstva. Nie dosť,

že my biedni hriešnici sme zavalení dedičným hriechom a ťažkými božími príkazmi, ale Boh nám pripravuje ešte väčšiu bolesť tým, že nám ohlasuje svoje evanjelium o prísnej spravodlivosti, v ktorom sa nám vyhráza svojim hnevom a trestom. Tak sa trápi Luther, až kým mu vraj nezasvieti svetlo v slovách: *iustus ex fide vivit* — spravodlivý žije z viery. V tomto smysle chápe celé Písmo. Spravodlivosť božia mu je už dobrotivá, a len dobrotivá, a nie viac trestajúca. Na tom základe buduje svoju teológiu:

Dedičným hriechom sa ľudská prirodzenosť v základoch pokazila. Preto ani ľudská vôľa nič nepomôže v spasení. Žiadostivosť je v človekovi nevykoreniteľná. Ospravedlnenie človeka je čisto dielom božím, dobré skutky nemajú cenu. Ved' ospravedlnenie nie je vo vnútornej premene, ale v tom, že Boh nepokladá človeka za hriešnika (nominalistický výklad). Hriechy sa prikryjú, ale nezmažú. Ospravedlnenie závisí jedine od viery, pod ktorou Luther rozumie dôveru vo vlastné ospravedlnenie. Tým, že Luther skladá ospravedlnenie človeka výlučne do rúk božích, buduje vlastne nové poňatie o Cirkvi. Keď je ospravedlnenie výlučne dielom božím a človek svojou vôľou a skutkami nič neprispieje k nemu, tak načo sú rehoľné sľuby, načo je osobitný kňazský stav. Vtedy nie sú potrebné sviatosti, ako prostriedky milosti, a Cirkev nie je viditeľná, ale čisto vnútorná, spirituálna. Všetko, čo by

činilo Cirkev zovnútorňou, viditeľňou ustanovizňou spasenia, je vlastne od zlého ducha: das Papsttum ist vom Teufel gestiftet. A keď Eck na lipskej dišpute dokazoval Lutherovi, že tým si vlastne osvojil Viklefovú a Husovu náuku, ktorú kostnický snem zavrhol, Luther poprel neomylnosť všeobecného snemu a cirkevného učiteľského úradu. Ostalo mu len sv. Písmo, o ktoré sa mohol ešte opierať: »Prijmem len to, čo sa dá dokazovať zo sv. Písma« (formálny princíp protestantizmu).

Proti týmto omylom smerovaly dogmatické usnesenia tridentského snemu. Okrem dekrétov o prameňoch viery, namierených proti formálnemu princípu protestantizmu, všetky dogmatické dekréty sa pohybujú na poli náuky o milosti a spasení, lebo hlavne tu novotári porušili starú vieru. Náuky o Trojici a kristologie sa novotári nedotkli (antitrinitárskych bludov, ktoré sa ojedinele javily — Serveto —, si snem nevšíma a socinizmus sa vyvinul len neskoršie). V tomto ohľade stačilo, keď snem na svojom treťom zasadnutí slávnostne zopakoval nicejské vierovyznanie »totidem verbis, quibus in omnibus ecclesiis legitur«. Skôr, ako by sa bol snem zapodieval vieroučnými a reformnými otázkami, ktoré sa týkaly protestantizmu, musel si uvedomiť, o čo sa bude opierať a odkiaľ bude čerpať dôkazy pri svojom postupe. Aby medzi samými Otcami snemu nič rušivo nepôsobil, usniesli sa hneď zpočiatku,

že na sneme sa vylúčia všetky vnútorňo-cirkevné teologické kontroverzie (najmä medzi tomistami a skotistami), ktoré by tým, že sa sústreďovaly okolo súčinnosti ľudskej slobodnej vôle s miloťou božou, byly veľmi sťažily prácu snemu.

Predsedaťujúci kardinál del Monte nastolil štvrtému zasadnutiu predmet o prameňoch zjavenia. Položily sa tri otázky: 1. či všetky knihy oboch Zákonov treba rovnako pokladať za inšpirované, 2. či ich v tomto ohľade treba podrobiť skúmaniu a 3. či ich treba zadeliť na knihy, ktoré sa vzťahujú na vieru, a na knihy jednoducho poučné. Na prvú otázku odpovedali Otcovia jednohlasne pozitívne, na tretiu negatívne. Pri druhej otázke sa mienky rozdelily. Niektorí Otcovia, opierajúci sa o sv. Tomáša, odporúčali podrobiť knihy sv. Písma novej revízii. Išlo tu správnosť prekladov. Vzhľadom na rozličné ľudové preklady a na chyby, ktoré sa do nich vkízly, zvlášť španielski biskupi navrhovali zakázať preklady do ľudovej reči. Koncil rozhodol, že za autentický treba považovať latinský preklad Vulgaty a treba ho vykladať v smysle Cirkvi. Vydávanie sv. Písma a iných náboženských kníh podrobuje sa prísnej cenzúre biskupov. Popri svätých knihách vo veciach viery a mravov je smerodajné aj ústne podanie, ktoré podáva autentický učiteľský úrad Cirkvi (pápež a biskupi — učiaci Cirkev), založený Kristom. Otcovia definovali,

že okrem sv. Písma aj ústne podanie je prameňom viery. Táto definícia synody čelila formálnemu princípu protestantizmu.

Po ustálení náuky o prameňoch zjavenia prikrečil snem k dogmatizovaniu (dogmatizovanie = slávnostné a záväzné vyhlásenie nejakej v zjavení danej pravdy) katolíckeho učenia o dedičnom hriechu. Celý rad Lutherových omylov vychádzal z tohto bodu. Podľa neho je ľudská prirodzenosť dedičným hriechom celkom skazená. Dedičný hriech, ktorý Luther vidí v žiadostivosti, a ktorý sa neodstráni ani krstom, sprevádza kresťana celým životom, kazí všetky jeho skutky, leda že by ich Boh vzhľadom na vieru človeka nepripočítal. V Lutherovej teológii teda niet miesta pre mravouku, ktorá by mala podklad ľudskej zodpovednosti za vlastné činy. Lutherov človek je rozorvaný. Kým si uvedomuje dedičný hriech, je zúfalý. A keď si uvedomuje vieru v Ježiša Krista, je zas trúfanlivý. Lenže ani jedno, ani druhé nie je dôstojné kresťanského človeka. Tridentinum vráti človekovi kresťanskú dôstojnosť a spokojnosť. V dedičnom hriechu, v jeho následkoch a prenášaní na všetkých Adamových potomkov väzí celá ľudská tragédia, o ktorej tak bolestne píše sv. Pavol: »Vidím iný zákon v svojich údoch, ktorý sa protiví zákonu môjho rozumu.« Vidíme, čo je lepšie, ale naklonení sme robiť to, čo je horšie. Lež dobrotivý Boh, ktorý uvalil na nás večný

zákon o dedičnom hriechu, súčasne nám pripravil aj milosť vykúpenia z neho. A v svetle vykúpenia tratí dedičný hriech svoje tragické ostrie. Smrť, kde je tvoje víťazstvo, pýta sa sv. Pavol. Stav ľudskej biedy, ktorý vyplýva z dedičného hriechu, nás presvedčuje, že potrebujeme pomoc, a preto ju máme aj hľadať. V chvíli, keď sa ľudská duša pokorí a poníži pred nevyspytateľným, ale v božej múdrosti už rozriešeným tajomstvom, dostáva posmenenie boriť sa s pomocou božou s ťažkosťami a premáhať ľudské biedy. A v tom je význam tridentskej dogmy o dedičnom hriechu pre ľudský život.

S dogmatického ohľadu najvýznamnejšie bolo šieste zasadnutie snemu, na ktorom Otcovia definovali katolícku náuku o ospravedlnení hriešnika. Dekréty tohto zasadnutia sú majstrovským dielom teologie, vykryštalizovanej v scholastike. Ospravedlnenie je prechodom zo stavu, v ktorom sa človek zrodil ako syn Adama, do stavu milosti a synovstva Božieho. Ospravedlnenie začína u dospelých tým, že Boh svojou predchádzajúcou milosťou, ktorú človek nijako nezasluhuje, povoláva hriešnika. Bez predchádzajúcej milosti človek nič nemôže urobiť v prospech svojho spasenia, lenže pri jej pôsobení nespráva sa trpne. Môže s ňou spoluúčinkovať, ale môže si ju aj nepovšimnúť. Ňou osvietený ľudský rozum a pohnutá vôľa začína poznávať Božiu pravdu a ťarchu hriechu.

Vo viere sa obráti k Bohu a dá sa preniknúť nádejou, že Boh chce aj jeho spasenie. Z viery v nekonečne dobrého Boha a z nádeje v milosrdného Boha vystrekúva láska k Bohu a predsavzatie zmeniť a polepšiť život a upotrebiť prostriedky milosti. A keď to všetko hriešnik prekonal, pri stálom pôsobení Božej milosti a úplnom zachovaní svojej slobodnej vôle, Boh — vzhľadom na utrpenie svojho Syna — mu poskytne milosť synovstva Božieho, ktorá mu dušu podstatne zmení. Zmaže, čo je v nej hriešne, vnútorne ju posväti a učí ju účastnou na Božej prirodzenosti. Dodržiavaním príkazov Božích a cirkevných človek rastie v ctnosti a teraz si už aj sám zasluhuje spasenie.

V kresťanskom staroveku Pelagius spasenie človeka vložil do jeho vlastných rúk, keď tvrdil, že ľudská prirodzenosť, taká, aká je, z vlastných síl sa môže vyhnúť hriechu a zaslúžiť si nebo. Popieral teda potrebu milosti, ba celé vykúpenie sa stalo zbytočné. Luther padol do opačného extrému, keď vo veci spasenia neuznával nijakú účasť človeka. Tridentinum dogmatizovalo katolícku pravdu, ktorá učí, že spasenie človeka je dielom Božím, ale aj dielom človeka. Celkom dielom Božím, lebo v nadprirodzenom poriadku človek z vlastných síl bez Božej milosti nič nez môže, ale aj celkom dielom ľudským, lebo človek prispel k nemu svojím voľným rozhodovaním. »Nie ja, ale milosť božia so mnou«

— hovorí sv. Pavol. V tomto učení je miesto pre ľudskú obavu a pokoru pred Všemohúcim Bohom, ktorý má v rukách náš osud; ale je miesto aj pre ľudskú snaživosť a vlastnú zodpovednosť. Cum timore et tremore salutem vestram operamini.

V ďalších zasadaniach rokovali Otcovia o prostriedkoch, ktorými sa ovocie vykúpenia dostáva človekovi — o sviatostiach. Prirodzenosť človeka vyžaduje, aby ho ku duchovným veciam, pre ktoré má po hriechu len málo smyslu, viedly viditeľné znamenia. Ľudskej povahe zodpovedá podávať duchovný liek v škrupine, prístupnej smyslom. Viditeľný obrad, ktorým sa udeľuje neviditeľná milosť, povzbudzuje človeka, aby sa na prijatie božej milosti riadne pripravil; a v prípade, že sa obrad platne vykonal, aby mal prijímateľ záruku, že milosť naozaj obdržal. Túto zjavenú kresťanskú náuku kresťanského staroveku, vykryštalizovanú v stredovekej scholastike, tridentský snem shrnul do dogiem. Ježiš Kristus v nekonečnej božskej múdrosti ovocie vykúpenia pripútal ku viditeľným znakom. Nimi ako by siedmimi prúdmi dostáva sa milosť božia človekovi v rozličných životných okolnostiach a príležitostiach. Prvých päť sviatostí slúži duchovným potrebám jednotlivcov v rozličnom veku a stave. Krstom nadobúdame nadprirodzený život, birmovanie nás v ňom utvrdzuje, eucharistia živí, pokánie lieči z choroby hriechu,

pomazanie zbavuje zvyškov a následkov hriechu. Dvoma poslednými sviatosťami sa vyhovuje spoločnosti, t. j. Cirkvi. Svätením dostáva Cirkev spôsobilých sluhov na vedenie veriaceho ľudu k večnej spáse a manželstvom sa zabezpečuje rozmnožovanie veriaceho ľudu. Luther zredukoval počet sviatostí, a tým chcel rozbiť nadprirodzený súvis a duchovné pozadie kresťanského života, čo bolestne pociťoval nie menší protestantský mysliteľ, ako sám Goethe (Aus meinem Leben, 7. Bch., Cottasche Ausg. 6. Bd. str. 212). I tie sviatosti, ktoré novotári ponechali (krst, eucharistia), zbavili nadprirodzenej reality a vyprázdnil ich pojmy.

Kulmináčnym bodom katolíckej náuky o sviatosťiach, dogmatizovanej Tridentinom, sú definície o reálnej prítomnosti Ježiša Krista v Oltárnej sviatosťi, o obetnom ráze eucharistie a s tým spojenom sakramentálnom kňazstve katolíckej Cirkvi. Na dvadsiatom treťom zasadnutí odzneli slová večnej hodnoty, namierené proti novotárskej bezobetnosti a bezkňazskosti: »Obeta a kňazstvo sú Božím určením tak späté, že obidvoje by jestvovalo v každom postavení ľudstva. Keďže teda v Novom Zákone katolícka Cirkev dostala Pánovým ustanovením viditeľnú Obetu svätej Eucharistie, treba tiež povedať, že jestvuje v nej nové viditeľné a vonkajšie kňazstvo, na ktoré sa prenieslo staré. Sväté knihy dokazujú a podanie katolíckej Cirkvi vždy

učilo, že toto (kňazstvo) ustanovil ten istý Pán, náš Spasiteľ a že apoštoli a ich nástupcovia v kňazstve dostali moc premieňať (konzekrovať), obetovať a vysluhovať Jeho telo a krv ako aj moc odpúšťať a zadržať hriechy« (Denzinger 957). Preto novotári najviac porušili kresťanstvo vtedy, keď popierali jeho sakramentálne kňazstvo a s ním nerozlučne spojenú obetu omše svätej. Bez obety a bez nositeľov posvätnej moci niet možnosti pokračovať v eucharistickej obete do konca sveta.

b) Reformné dekréty

Druhá polovica činnosti tridentského snemu venovala sa reformným dekrétom. I čo do počtu, i čo do rozsahu prevyšujú dekréty dogmatické a pre cirkevné právo majú ten istý význam ako dogmatické dekréty pre vierouku. Pri všetkej rozsiahlosti nepriniesly liek na každú boľavú ranu, z ktorej vtedy Cirkev krvácala, no boli zdravým základom, na ktorom sa pevne ďalej stavalo a Cirkev postupne skutočne dosiahla to, po čom predošlé časy túžily a volaly.

Reformné dekréty tridentského snemu netvorily systematicky zostavený a zaokrúhlený celok. Koncil sa svojimi reformnými dekrétmi dotkol vždy tej strany cirkevného života, ktorá najnevyhnutnejšie potrebovala refor-

mu, alebo tých disciplinárnych otázok, ktoré úzko súvisely so súčasne pretriasanými dogmatickými dekrétmi (napr. dogmatický dekrét o sv. Písme — reformný dekrét o kazateľskej povinnosti; dogmatický dekrét o sviatosti kňazstva — reformný dekrét o povinnosti rezidencie). Nakoľko sa snem odohrával v troch časovo dosť odstupňovaných úsekoch, stalo sa, že jednotlivé reformné dekréty znovu a znovu prišli na pretras, pričom je badať, že Otcovia snemu sú čím ďalej tým viac rozhodnejší a prísnejší (povinnosť rezidencie).

Vcelku snem vydal 12 reformných dekrétov, z ktorých 3 pripadajú na prvú, 2 na druhú a ostatné na tretiu periódu snemu. Súviselo to s prvými dogmatickými dekrétmi o sv. Písme, ale smýšľanie Otcov snemu charakterizuje aj okolnosť, že prvý reformný dekrét urguje vyučovanie sv. Písma a obsahuje predpisy, týkajúce sa kazateľského úradu. Medziiným nariaďuje, že sa za každých okolností majú zriadiť katedry pre výklad sv. Písma pri každom metropolitnom, katedrálnom chráme, pri chrámoch kolegiálnych kapitúl a pri všetkých univerzitách, ak by dosiaľ také nejestvovaly. Pri menších kostoloch sa má ustanoviť aspoň učiteľ gramatiky, ktorý by zdarma pripravoval klerikov a iných školákov, aby mohli neskôršie prikrčiť ku štúdiu sv. Písma. Kazateľská povinnosť sa zdôrazňuje biskupom ako jedna

z najhlavnejších povinností a farské duchovenstvo je povinné pod tarchou prísnych trestov kázať aspoň v nedeľu a sviatky. So zintenzívneným vyučovaním ľudu mienili Otcovia jednak čeliť šíriacemu sa protestantizmu, ktorému sa najlepšie darilo práve u nábožensky neuvedomených a vo viere nezbehlých, jednak na katolíckej strane vyvážiť prácu protestantov, ktorí v kázani videli svoju hlavnú úlohu. Vzhľadom na pohoršlivé prípady blízkej minulosti, či už skutočné alebo len zveličené, Otcovia snemu raz navždy zrušili úrad odpustkových kazateľov. Pravda, odpustkovému kazateľstvu, začiatkom 16. storočia tak potupenému, má všeličo ďakovať stredoveký náboženský život aj stredoveká kultúra. Myslime len na nádherné gotické dómy Európy, na križiacke podujatie, na kultúrne a sociálne zriadenia tej doby, ktoré vznikali námahou a pričinením horlivých odpustkových kazateľov. No Cirkev neváhala zrušiť tento úrad navždy, keď ho, hoci len miestami a výnimočne, zneužívali.

V ďalších dekrétach prikrčili Otcovia ku reforme duchovenstva, predovšetkým duchovenstva dušpastiersky činného. Základ, o ktorý sa opierajú všetky predpisy, usilujúce sa o reformu duchovenstva, účinkujúceho v dušpastierstve, vidieť v obnovení povinnosti rezidencie. Išlo najmä o povinnosť rezidencie biskupov a farárov. Od prvého nicejského snemu Cirkev neustále prízvuko-

vala túto povinnosť dušpastierov, ale svojmu naliehaniu nevedela dať takú váhu, žeby znemožnilo väčšie-menšie previnenia v tomto ohľade. Lež tridentský snem opatril svoje dekréty o povinnosti rezidencie takými sankciami, že skoro úplne znemožnil značnejšie zanedbanie tejto povinnosti. Vážnosť, s akou pristupovali Otcovia ku rokovaniu o tejto povinnosti, vidieť z toho, že znovu pretriasajú otázku, či povinnosť rezidencie, najmä u biskupov, vyviera z božieho alebo z cirkevného práva. Otcovia síce túto otázku definitívne nevyriešili, vo všeobecnosti však trvali na tom, že aspoň u biskupov je to povinnosť pozitívneho práva božieho. Dekrét o povinnej rezidencii mal v zápätí ďalšie disciplinárne opatrenia, ktoré významne prispeli ku ozdraveniu cirkevného života. Taký je napr. zákaz hromadenia cirkevných benefícií v jednej ruke. Keď má dušpastier prísne dodržiavať rezidenciu, nemôže mať viac benefícií súčasne. Cumulatio beneficiorum, proti ktorému odznely hlasy na toľkých snemoch a ktoré zapríčinilo v Cirkvi veľa neporiadku a pohoršenia, mohlo definitívne zmiznúť len vtedy, keď ho znemožnil tridentský snem dekrétom o povinnej rezidencii.

Keď už dušpastierov pripútali k ich pôsobisku, Otcom snemu išlo ďalej o to, aby najmä arcipastieri mali pri vykonávaní svojho úradu potrebnú autoritu. Preto v ďalších reformných dekrétach zrušujú veľkú

časť exempcií zpod biskupského dozoru a podrobujú revízii rozličné apelačné práva proti biskupským opatreniam. Snem ako by vracal slovu biskup (episcopos = dozorca) jeho prvotný smysel a pôvodnú úlohu. To sa odzrkadľuje najmä v tých predpisoch, v ktorých Otcovia ukladajú biskupom povinnosť bdieť nad bezúhonným životom a správaním sa nižšieho kléru, aby mohol slúžiť dobrým príkladom veriacemu ľudu. Z toho dôvodu zrevidovali aj predpisy o patronátnom práve, ktoré poskytovalo nižšiemu kléru možnosť vymknúť sa zpod biskupského vplyvu. V záujme zdarného vedenia duší majú sa zo svojich miest odstrániť neskúsení a nevzdelaní duchovní. Vediať dobre, že v mnohých prípadoch biedne hmotné položenie nižšieho duchovenstva je na vine, že nevedie životosprávu, primeranú stavu, urgovali Otcovia snemu zaistiť nižšiemu duchovenstvu hmotné prostriedky, potrebné k živobytiu. Významné sú tie sociálne opatrenia Otcov, ktorými odstraňovali stredoveký kňazský proletariát, v ktorom často vznikaly proticirkevné hnutia alebo aspoň našly uňho vždy oddaných prívržencov. Veľmi naliehali na zriaďovanie nových fár, aby veriaci ľud dostal riadne vedenie duší a duchovní riadne miesto.

Na svojom 23. zasadnutí rokovali Otcovia o kňazskej výchove a vydali dekrét večnej hodnoty »Quum adolescentium aetas«, o kto-

rom história poznamenala, že Otcovia by si zaslúžili uznanie všetkých čias, i keby okrem tohto dekrétu neboli vyniesli nijaký iný. Podľa neho každá diecéza resp. provincia je povinná mať svoj seminár alebo semináre, v ktorých sa od útlej mladosti vychováva mládež pre cirkevnú službu pod stálym biskupovým dozorom. Bližšie pokyny, ktoré ohľadom seminárov dáva tridentský snem, nenaznačujú ešte dnešnú výšku biskupských seminárov, no poskytujú základ, na ktorom neskoršia doba budovala a dosiahla dnešný stav diecéznych seminárov. I sám snem i neskorší katolícky svet musel tuho zápasiť s opozíciou, ktorá v dekréte o seminároch videla potlačovanie univerzitných štúdií. Lenže Otcovia univerzitné štúdiá nechceli ani potlačiť, tým menej vôbec vylúčiť. Naopak, asi na dvanástich miestach reformných dekrétov vyslovujú sa tak, že univerzitné štúdium jednej časti kléru predpokladajú, keď nie priamo predpisujú. Nakoľko však dovtedy univerzitné štúdium dostali len niekoľkí, zväčša lepšie situovaní, snem sa usiloval o to, aby aj ostatné kňazstvo malo možnosť výchovy a štúdia v ústave, ktorý má slúžiť len tomuto cieľu.

Dve posledné zasadnutia snemu sa venovali čisto reformným dekrétom. Medzi nimi významný je dekrét Tametsi o uzavieraní manželstva pred príslušným farárom a svedkami; ním sa usiloval snem odstrániť klan-

destinné manželstvo. Snem nariadil matrikulovanie uzavretých manželstiev a na celú Cirkev rozšíril povinnosť vedenia matriky pokrstených, ktoré sa dovtedy viedly len na niektorých miestach. Neporiadky, ktoré sa javily v živote rehoľníkov a rehoľníc, odstránil snem tým, že naložil prísne dodržiavanie rehoľných sľubov a zostril najmä predpisy o dodržiavaní sľubu chudoby. Napnutie, ktoré oddávna jestvovalo medzi svetským duchovenstvom a rehoľníctvom, odstránil snem tým, že vymedzil presne práva a povinnosti rehoľníkov v dušpastierstve. Zrušil komendy, rozšírený abúzus, podľa ktorého dôchodky cirkevného benefícia bral iný a iný konal cirkevné povinnosti, spojené s benefíciom. Zákazom súboja snažili sa Otcovia odstrániť posledné zvyšky stredovekého pohanského násilienstva. V súvisi s dekrétom o očistci, o úcte svätých, obrazov, pozostatkov a o odpustkoch snem určil veľmi prísne opatrenia, aby sa odstránily zneužívania, ktoré časom a miestami vkĺzly do cirkevného života.

Pri všetkej cirkevnej konzervatívnosti, ktorá charakterizuje reformné dekréty tridentského snemu, nemožno povedať, že by Otcovia snemu neboli prístupne uvažovali o uvedení veľmi nápadných novôt, ak by sa od nich bolo dalo úfať zintenzívnenie náboženského života. Tak napríklad snem sa neuzavrel a priori nerokovať o prípustnosti kalicha pre laikov, aspoň v niektorých kra-

jinách. Keď však Otcovia videli, že uvedením kalicha len rastú smelé požiadavky (o zrušenie celibátu), definitívne rozhodnutie v tejto veci ponechali sv. Stolici.

Z reformných dekrétov vlastne len dekrét o uzavretí katolíckeho manželstva sa týka bezprostredne širokých mäs ľudu. Ostatné dekréty platia v prvom rade duchovenstvu. Jednako tridentský snem vcelku vykonal veli-kánsku prácu v prospech pozdvihnutia ľudo-vej zbožnosti tým, že prinútil duchovných praktickejšie slúžiť kresťanskému ľudu (rezi-dencia, nové fary, častejšie kázanie). Na-koľko Otcov v ich reformnom počínaní presiakol ozajstný mravno-náboženský duch, vysvitá aj z otvorenosti, že medzi reform-nými dekrétmi nenachádzame skoro ani je-den, ktorý by sa usiloval o zaistenie voľ-a-jakých stavovských výhod, privilégií pre duchovných alebo rehoľníkov. Všetky refor-my preniká hlboká vážnosť. Povzbudzujú du-chovenstvo k veľkej náboženskej zodpoved-nosti a v svojom motivovaní opierajú sa zväčša o zásady a dôvody, čerpané priamo zo sv. Písma a zo starokresťanskej disciplíny. Niektoré z nich markantne charakterizujú vtedajšie pomery (nariadenie utvoriť z $\frac{1}{3}$ kapitulských príjmov fond tzv. quotidianae distributiones, z ktorého svoju časť dostanú len tí kanonici, ktorí sa skutočne zúčastnia na bohoslužbách). Iné predbehávajú dobu (napr. cumulus beneficiorum sa mohol cel-

kom odstrániť len usporiadaním majetkovo-cirkevných pomerov na začiatku 19. storočia) a niektoré úplne ešte ani dnes neprišli do cirkevného života (napr. predpisy o provin-ciálnych a diecezánskych synodách).

Vcelku reformné dekréty tridentského sne-mu znamenajú vhodný a mohutný prostrie-dok a spôsob, ako previesť v Cirkvi dávno očakávanú reformu a priniesť jej krajšie dni, pravda, pri predpoklade, že sa v dostatočnej miere dajú presadiť do skutočného života. O to sa starali aj sami Otcovia snemu. Lež nad tým veľkým dielom osobitným spôsobom bdela Prozreteľnosť božia, ktorá hneď po ukončení snemu dala Cirkvi vynikajúcich reformných pápežov (Pius Svätý, Gregor XIII., Sixtus V.), sv. Karola Boromejského a skoro každému národu veľkého reform-ného biskupa, ktorý sa staral o presadenie tridentských predpisov do každodenného ži-vota; dala Cirkvi veľké ustanovizne (jezuiti, kapucíni), ktoré sa staly významnými pio-niermi reformy. Zdar tridentského reform-ného snemu zaručovala už okolnosť, že za jeho celého priebehu nevyskytlo sa so strany Otcov nič rušivého, čo by bolo podkopávalo najvyššiu pápežskú autoritu. Nezdar reform-ných počínaní snemu kostnického, bazilej-ského a V. lateránskeho bol práve v tom, že na nich panujúce konciliárne idey znechu-covaly pápežov, aby mohli uviesť do života to, na čom sa usniesli Otcovia snemu.

Ale tridentský koncil nielen že sa vystríhal konciliárnych ideí, lež časť vytýčenej práce (otázka kalicha, odstránenie odpustkových abúзов), ktorú nestačil dokončiť, odovzdal riešiť sv. Stolicy. Otcovia pokladali za najprirodzenejšie, že sv. Stolica je pokračovateľkou reformnej práce, započatej snemom. A potridentským pápežom — v protive s renesančnými pápežmi — slúži k veľkej cti, že si túto úlohu v plnej miere uvedomili, zasadali sa o prevedenie tridentských reforiem, respektíve sami ďalej reformovali (rímsky katechizmus, reforma breviára, misálky), hoci rozličné politické vplyvy a rodinné záležitosti stávaly aj do ich ciest nemalé prekážky. Popri pápežoch veľké zásluhy na prevedení cirkevných reforiem majú biskupi všetkých národov.

V svojom 24. zasadaní Otcovia sa slušnou formou obrátili na sv. Stolicu so žiadosťou, aby do kardinálskeho sboru volila len najvynikajúcejších mužov a podľa možnosti tak, aby v ňom mali zastúpenie všetky kresťanské národy. A potridentský kardinálsky sbor ukazuje mužov, ktorí boli hodni byť nástupcami veľkého kardinála tridentského snemu, sv. Karola Boromejského. Spomnime len mená, ako Baronijs, sv. Bellarmín, Sirllet, Salvieto. Jedna z hlavných úloh reformných dekrétov snemu je naznačiť ideál novodobého, moderného biskupa. Prevažná väčšina reformných predpisov snemu usiluje sa

nakresliť podľa predlohy Pavlovho biskupa (Tit. 1, 7—9) typ novodobého pastiera. A Prozreteľnosť božia dopriala ozaj každému národu hneď alebo len hodne po sneme jedného, dvoch alebo aj celý rad vynikajúcich biskupov, pomocou ktorých reformy tridentského snemu vnikly do všetkých končín svestovej Cirkvi. V Taliansku a Švajčiarsku sv. Karol Boromejský, Giberti, Dominik Bollani z Brescie, vo Francúzsku sv. František Salezský, v Portugalsku Bartolomej de Martyribus z Bragy, v Rakúsku Melchior Klesl, v Poľsku Stanislav Hosius, Stanislav Karnkowski a Martin Bialobrzski, na Morave Stanislav Pavlovský, v Česku Martin Medek a Berka z Dubé, u nás Mikuláš Oláh, František Forgáč, Peter Pázmány sa starali, aby tridentské reformy prešli do života, omladily a vzpružily cirkevný organizmus a cirkevný život, oslabený renesančnou dobou a protestantizmom.

III. VÝZNAM TRIDENTSKÉHO SNEMU

Nijaký z doterajších všeobecných cirkevných snemov neuskutočňoval sa za tak mimoriadnych a ťažkých okolností a netrval tak dlho, ako Tridentinum. Už čisto z toho dôvodu zaujíma v cirkevných dejinách osobitné miesto. No ono mu patrí zvlášť vtedy, keď pozeráme na jeho význam s nábožensko-cirkevného hľadiska. Nijaký z doterajších snemov nenačrel tak hlboko do vieroučných otázok a nezasiahol tak pôsobivo a radikálne do cirkevnej disciplíny, ako Tridentinum. Po ňom nasledujúce storočia až po Vatikánom stoja pod jeho vplyvom a z bohatstva tohto snemu živí sa vlastne aj dnešná doba. Zo súčasných činiteľov síce mnohých sklamal; najmä tých, ktorí od neho čakali sjednotenie rozštiepeného kresťanstva. Kresťanský západ ostal i naďalej konfesionálne rozdvojený. No katolícku vierouku objasnil a zdôraznil v základných a novotármi najviac ohrozených bodoch a v svojich reformných dekrétach dal neskoršej dobe pevný podklad pre opravdivú nábožensko-mravnú obrodu duchovenstva a veriaceho ľudu.

Lenže význam Tridentína nie je iba v jeho dogmatických definíciách jednotlivých vieroučných článkov, hoci boli základné; ani nie v reformných dekrétach, hoci boli epo-

chálne. Jeho najhlbší význam bol v tom, čoho sa explicitne ani nedotkol a čo vlastne nemal ani v programe, *vo vyjasnení katolíckeho pojmu o Cirkvi*. Tridentný snem prakticky znamenal stelesnenie čistého cirkevného života. Je víťazným ukončením proticirkevného odboja, ktorý sa začal už v 13. storočí. Ním sa definitívne zničila idea konciliarnej teórie a podvrátila protestantská idea o Cirkvi, nevyrastajúca z Kristovho ducha, ktorá vyplývala z predošej. V oboch ideách skrývaly sa nebezpečné, rozkladné tendencie cirkevného partikularizmu (nacionálne, demokratické, subjektívno-individualistické poňmanie Cirkvi). Tridentný snem *prakticky* dokázal (čo neskoršie Vatikánom výslovne definovalo), že *Cirkev je objektívna, univerzálna a v pápežstve koreniaca ustanovizeň ľudského spasenia*. Po storočných vnútorných a zovnútných bojoch, v ktorých išlo o jej rozdrobenie, po mnohých pokusoch aj so strany jej vlastných synov pozbaviť ju hlavy, na tridentskom sneme Cirkev znovu jasne vystupuje ako hierarchicky uzavretý celok na čele so zástupcom Ježiša Krista, pápežom. Tridentný snem je najpápežejším snemom pred Vatikánom. K definovaniu primátu, hoci by sa to bolo veľmi žiadalo práve na tridentskom sneme, z taktických dôvodov ešte nedošlo. S tým sa muselo čakať ešte viac než tristo rokov. A práve preto, že snem chcel byť čisto vnútornou vecou Cirkvi, z taktic-

kých dôvodov sa netýkal ani otázky pomeru Cirkvi a štátu a reformy svetských kniežat. Túto otázku odložil na neskoršie časy. Škoda, lebo tým sa v nasledujúcej absolutistickej dobe umožnilo kniežatám miešať sa do cirkevných vecí v takej miere ako hádam nikdy v dejinách.

Hoci dekréty Tridentína neprešli hneď do života a nie všade v rovnakej miere, jednako sa blahodarné účinky čoskoro javily, a to v somknutí sa katolíckeho sveta do väčšej, ucelenejšej jednoty, v prebudenom katolíckom sebedomí, ktoré v poslednej dobe ukazovalo povážlivé príznaky rozorvanosti a zastrašenosti. Zdanlivo už umierajúca Cirkev po Tridentine nastupuje najskvelšie storočie svojej histórie, 17. storočie, saeculum sanctorum.

IV. UHORSKO A TRIDENTSKÝ SNEM

Keď zasadal tridentský snem, Uhorsko prežívalo kritické časy. Dve tretiny krajiny obsadili Turci a v tejto časti sa cirkevný život celkom rozvrátil. Zväčša len ostrihomská, nitrianska a jágerská diecéza, teda práve západné, stredné a východné Slovensko, boly pod Ferdinandovou správou. Tam sa cirkevný život mohol pomerne nehatenejšie vyvíjať. Ostrihomský arcibiskup po páde Ostrihomu (1543) preložil sídlo diecézy do Trnavy, teda hlbšie do Slovenska a aj jágerská diecézna správa prešla do Košíc. Na Slovensko sa utiahli cirkevní hodnostári, biskupi a kapituly z obsadeného územia, lebo ako prisahou vernosti viazaní prívrženci uhorského kráľa nemohli ostať pod právomocou tureckého sultána. Teda, keď v čase tridentského snemu môže byť reč o usporiadanejšom cirkevnom živote v Uhorsku, tak to bolo práve v neobsadených častiach Uhorska, totiž na terajšom Slovensku.

Po moháčskej bitke, kde padlo šesť uhorských biskupov, diecézy ostaly zväčša dlhý čas neobsadené. Zčásti aj preto, zčásti aj pre všeobecné zmätky, ktoré tu panovaly, uhorský biskupský sbor bol slabo zastúpený na tridentskom sneme. Ján Kološvári, čanád-

sky, Andrej Dudič, kninský, Juraj Dražkovič, pätikostolský biskup, a na konci snemu Pavol Gregorianc, záhrebský biskup, zastupovali na sneme uhorskú hierarchiu. Ako vidieť, boli to práve biskupi diecéz, obsadených Turkami. Biskupi diecéz, rozprestierajúcich sa na Slovensku, nezúčastnili sa na sneme pre dôležité vnútro-politické udalosti krajiny, ktoré sa tu vtedy odohrávaly.

Politické pomery v Uhorsku v rokoch prvej a druhej periódy tridentského snemu boli prirušené na to, aby dogmatické a reformné usnesenia snemu boli tu vyvolaly hlasnejšiu ozvenu. Len keď na ostrihomský arcibiskupský stolec nastúpil Mikuláš Oláh (1553—68), začína cirkevný život na Slovensku ukazovať stopy, ktoré stoja pod vplyvom veľkého reformného snemu. Oláh svojou výchovou, politickým zaangažovaním v svojich mladších rokoch a najmä svojim zbožňovaním humanizmu ako by nebol predurčený stať sa reformátorom cirkevných pomerov v Uhorsku. Lenže, keď sa stal prímasom, celkom zmenil svoj postoj. Keď videl, že mladší humanisti sa stále viac rozchádzajú s vierou, a keď zbadal, kam smeruje ovocie humanizmu, zmenil svoje stanovisko voči novým myšlienkovým prúdom. Smutné postavenie Cirkvi vo všeobecnosti, najmä však v Uhorsku, pod vplyvom zasadajúceho tridentského snemu vyburcovalo jeho náboženskú horlivosť, odvrátil sa od systému, ktorý doteraz obdivoval,

a usiloval sa všetkými silami utvoriť pomery, ktoré by boli v súlade s tridentským duchom.

Veľmi príznačným opatrením tridentského snemu bolo nariadenie o dôkladnej vizitácii diecéz, ktorou sa mal biskup jednak presvedčiť o čistote viery svojich veriacich, jednak presadiť reformné dekréty snemu. Hoci nariadenie o vizitáciách vyšlo len z 24. zasadania v r. 1563, snem ho mal v programe už od prvého počiatku, a Oláh, presvedčený o účinnosti tohto opatrenia, hneď od prvého roku nastúpenia na ostrihomský biskupský stolec usilovne prevádzal vizitácie svojej rozsiahlej diecézy alebo sám alebo cez svojich archidiakonov. Za jeho arcibiskupstva sa previzitovala celá arcidiecéza od Bratislavy až po Spiš a protokoly, zachované o vizitáciách, svedčia o veľmi podrobnej a svedomite vykonanej práci, ktorú vizitátori prevádzali podľa presných inštrukcií arcibiskupa Oláha.

Ďalším dôležitým nariadením tridentského snemu bol predpis o provinciálnych a diecéznych synodách. Oláh vyhovel týmto intenciam snemu častým odbavovaním provinciálnych a diecéznych synôd a častejším svolávaním duchovenstva do Trnavy. Tieto schôdzky mali ráz synôd. R. 1557 svolal farárov banských miest do Trnavy a každému nariadil doniesť dokument o vysvätení na kňaza a o zákonitom vlastníctve benefícia. R. 1558 vydržoval synodu v Znieve, na ktorej sa za

náboženské pomery vo svojich farnostiach zodpovedali najmä farári banských miest stredného Slovenska. Dôležitá je synoda, ktorú svolal r. 1560 do Trnavy. Jezuita — historik Peterffy pokladá ju za prvý a základný kameň katolíckej reštaurácie v Uhorsku. Na nej Oláh v stručnom výťahu podal svojim kňazom celú katolícku náuku. Rozsiahlejšie sa dotýkal práve tých dogmaticko-apologetických otázok, ktoré vtedy pretriasal a definoval tridentský snem, hoci výslovne sa naň neodvolával (dekréty ešte pápež neschválil a nepublikoval). Túto prácu vydal aj knižne r. 1561, aby ju sprístupnil širšej verejnosti. Jej názov je: *Catholicae ac christianae religionis praecipua quaedam capita, de sacramentis, fide et operibus, de ecclesia, de utraque iustificatione ac aliis.*

Tridentský snem hneď v svojich prvých reformných dekrétach venoval osobitnú pozornosť školstvu. Oláh si nariadenia snemu o školstve plne osvojil a snažil sa ich uskutočniť dvojakým smerom. Ako vynikajúci štátny činiteľ vplýval na štátne zákonodarstvo, aby sa ujalo školstva. Jeho vplyvu možno pripisovať nariadenie bratislavského ríšskeho snemu z r. 1550, podľa ktorého sa príjmy z opustených cirkevných majetkov majú použiť na podporu katolíckych farárov, kazateľov, na vybudovanie škôl, na výživu dobrých učiteľov a na podporu študujúcej mládeže. R. 1561 povolal do Trnavy jezuitov,

ktorí si v plnom rozsahu osvojili smernice tridentského snemu o školstve a v dušpastierstve boli nenahraditeľnými pomocníkmi biskupov najmä pri prevádzaní katolíckej reštaurácie v duchu Tridentina. Oláh dobudoval trnavské školstvo až po kňazské učilišťa, takže Trnava sa stala vzorom pri budovaní školstva pre celé Uhorsko. Trnavská synoda z r. 1560 vydala pokyny v duchu tridentského snemu pre školstvo celej diecézy. Každá fara alebo niekoľko blízko seba ležiacich farností spolu majú mať svoju školu, na ktorej pod dozorom miestneho farára majú účinkovať dobrí katolícki učители. Oláh prevádzal túto reformnú činnosť skôr, ako by sa boly publikovaly a sankcionovaly dekréty tridentského snemu.

Keď sa pápež Pius IV. r. 1560 rozhodol pokračovať v tridentskom sneme, Oláh uvítal túto zvesť s veľkou radosťou. Sám sa nemohol zúčastniť na sneme pre dôležité vnútorno-politické veci, pre ktoré ho cisár Ferdinand nemohol uvoľniť. No na trnavskej synode sa zasadil za to, aby uhorský episkopát bol dôstojne reprezentovaný na sneme a staral sa o financovanie delegácie. Zdanením biskupov, prepoštov, opátov a kapitúl sobieraly sa pre uhorských účastníkov snemu potrebné finančné prostriedky. Ján Kološvári, Andrej Dudič, ako poverenci uhorského episkopátu, a Juraj Dražkovič v zastúpení cisára Ferdinanda informovali snemových

Otcov o cirkevno-náboženských a politických pomeroch v Uhorsku. Veľkú pozornosť vzbudil Andrej Dudič svojou skvele prednesenou rečou, po slohovej stránke najskvelejšou, aká odznela na sneme. No obsahove netlmočila verne ani Oláhove intecie, ani stanovisko uhorského episkopátu. Išlo o kalich laikov a zrušenie celibátu. Cisár Ferdinand, ktorý chcel za každú cenu nábožensky sjednotiť svojich podriadených, sa domnieval, že povolením kalicha laikov sa odstráni hlavná príčina nedorozumenia medzi katolíkmi a protestantmi. Pre svoje krajiny žiadal len povolenie kalicha laikov. Lež neskôr šiel v svojich požiadavkách ešte ďalej a žiadal zrušenie kňazského celibátu. Vhodného tlmočníka svojich náhľadov našiel v osobe biskupa Andreja Dudiča, ktorý sa stotožňoval s Ferdinandovým stanoviskom viac z dôvodov osobných než preto, aby získal späť novotárov. Uhorskí delegáti častými listami informovali Oláha o veciach, pretriasaných na sneme, a najmä o tých, ktoré sa týkali Uhorska. Oláh a ostatní preláti boli rozhodne proti uvedeniu novôt, žiadaných Dudičom, a nechceli privoliť ani to, aby sa prijímanie podávalo pod oboma spôsobmi aspoň do vtedy, kým tridentský snem zaujme v tejto otázke definitívne stanovisko. Okolo Trnavy a Banskej Bystrice, krajov, hodne zachytených protestantizmom, ľud totiž miestami žiadal prijímanie pod oboma spôsobmi. Du-

dič sa po sneme úplne rozišiel s Cirkvou. Dudičom prednesená žiadosť o kalich laikov sa pretriasala na dvoch zasadaniach snemu. Boly hlasy aj pro i contra, až konečne väčšinou hlasov sa Otcovia usniesli, že túto vec ponechajú riešiť samému pápežovi. Pius IV. na radu Karola Boromejského za určitých podmienok vyhovel Ferdinandovi vo veci kalicha, ale žiadosť o zrušenie kňazského celibátu nechal bez povšimnutia, lebo v tomto ohľade snem už aj beztoho dávnejšie zaujal záporné stanovisko. V liste z r. 1564 oznámil Pius IV. Oláhovi, že sv. Stolica vyhovuje cisárovej žiadosti a žiadal arcibiskupa, aby sa postaral o hodných katolíckych kňazov, ktorí patričným poučením ľudu budú môcť vysluhovať sv. prijímanie pod oboma spôsobmi tým, ktorí si to budú žiadať. Toho istého roku aj cisár vydal dekrét, v ktorom bližšie označil spôsob, ako sa bude udeľovať laikom kalich. Podľa neho všetci komunikanti pristúpia naraz k oltáru. Celebrujúci kňaz udeľuje všetkým eucharistiu pod spôsobom chleba. Na pravej strane iný kňaz drží kalich s konzekrovaným vínom, ku ktorému pristúpia tí, ktorí chcú prijímať pod oboma spôsobmi. Na ľavej strane oltára stojí kostolník s nekonzekrovaným vínom, ktoré ako ablúciu použijú tí, ktorí prijímali len pod spôsobom chleba.

Čoskoro nato zomrel cisár Ferdinand a kalich laikov stratil svojho hlavného za-

stancu. Povoľenie prijímania pod oboma spôsobmi v Uhorsku platilo, i keď sa málo praktizovalo, do r. 1611, keď za arcibiskupa Forgáča trnavská provinciálna synoda prísne zakázala ďalšie podávanie kalicha pre laikov.

Po ukončení tridentského snemu a po schválení dekrétov pápežom sbierka snemových usnesení sa doručila biskupom každej krajiny na riadne publikovanie. Dostal ju aj Oláh. Ohľadne publikovania snemových dekrétov tridentský snem určil, že dekréty majú visieť na kostolnej bráne za 30 dní a po uplynutí tejto lehoty začína ich platnosť. Oláhovi záležalo na tom, aby Tridentinum prijal celý uhorský biskupský sbor a duchovenstvo, a preto svolal na deň sv. Vojtecha r. 1564 synodu do Trnavy, aby sa na nej poradil o publikácii dekrétov a o ich uvedení do života. Pre slovenskú cirkevnú históriu bolo by veľmi dôležité vedieť, aký priebeh mala trnavská synoda, jednak preto, aby sme mali istotu, či duchovenstvo prijalo a publikovalo dekréty, a dôsledkom toho, či všetky dekréty u nás hneď platily, jednak zo správania sa duchovenstva mohli by sme bezpečne uzatvárať na vtedajší cirkevno-náboženský stav Slovenska. Vieme totiž, že Tridentinum v rozličných krajinách rozlične prijímali. Francúzsko prijalo len dogmatické dekréty, kým reformné sa zdráhalo prijať (zásah galikanizmu); v Španielsku ich Filip II. prijal s podmienkou, že nebudú prekážať

kráľovským právam. Ťažkosti boli aj v Poľsku. I u nás sa dalo očakávať, že pre Ferdinandovu nespĺnenú petíciu o zrušenie celibátu v niektorých kruhoch budú ťažkosti. Žiaľ, akty tejto trnavskej synody sa stratili, a preto o jej priebehu a usnesení nemáme nijaké priame zprávy. Nevieme presne ani, či to bola provinciálna synoda, ktorej usnesenia by boli mali platnosť v celom Uhorsku, alebo len diecézna synoda ostrihomského arcibiskupstva. No je pravdepodobné, ba podľa historika Timona, čo sa týka ostrihomskej arcidiecézy, skoro isté, že dekréty Tridentina sa tu riadne publikovali. Nech by už s publikovaním dopadlo akokoľvek, je isté, že sa dekréty Tridentina ujaly v Uhorsku v celom rozsahu a po uplynutí dvoch storočí nebolo ani v cirkevných ani vo svetských kruhoch pochybnosti o tom, že platia na základe zvykového práva. Platil tu teda aj dekrét Tametsi, ktorým sa usporiadala forma uzavretia kresťanského manželstva a celé územie Slovenska sa preto vždy pokladalo za tridentínske miesto.

R. 1566 svolal Oláh svoju piatu a poslednú synodu do Trnavy. Na nej sa rokovalo o seminároch, predpísaných tridentským snemom. Založenie seminárov v Uhorsku urgoval aj sám pápež Pius V. osobitným listom, písaným Oláhovi. Synoda rozhodla založiť seminár, predbežne len pre desiatich klerikov. Hoci po Oláhovej smrti načas zanikol,

jednako tvoril základ a slúžil za predlohu všetkým seminárom, ktoré neskoršie vznikly v Trnave a na celom Slovensku.

Celým svojim účinkovaním a vždy kladným postojom ku tridentskému snemu Oláh položil pevný základ katolíckej reštaurácie v Uhorsku v duchu Tridentina. Žiaľ, po Oláhovej smrti za panovania nábožensky vlašného Maximiliána II. vznikly v Uhorsku také politické pomery, v ktorých nábožensko-mravná obroda po tak sľubnom rozbehu prestala skoro na pol storočia. Jezuiti museli odísť z Trnavy, školy a seminár prestal fungovať a biskupstvá sa cez desiatky rokov neobsadily. Až keď sa na arcibiskupský stolec dostal odchovanec jezuitov, František Forgáč, a po ňom Peter Pázmány, obaja nadviazali na Oláhovu reštauračnú prácu. Ich zásahom duch veľkého tridentského reformného snemu prenikol všade a pozmenil cirkevno-náboženskú tvárnosť Slovenska.

OBSAH

I. PREDPRÍPRAVA	5
a) Všeobecné snemy na východe a západe	6
b) Konciliarizmus	13
II. HISTORICKÉ POZADIE A PRIEBEH TRIDENTSKÉHO SNEMU	20
a) Dogmatické dekréty	40
b) Reformné dekréty	51
III. VÝZNAM TRIDENTSKÉHO SNEMU	62
IV. UHORSKO A TRIDENTSKÝ SNEM	65

je mohutné úsilie zachrániť európsku univerzálnu kultúru a civilizáciu a kresťanský humanizmus vôbec.

Aj keď odmietame historizmus XIX. st., jednako sa priznávame k histórii, v ktorej, ako o tom svedčí súd času o Tridentine, nachádzame potešujúce zistenie: Keď sa zdá, že sa svetскеj moci alebo moci podsvetia podarilo zlikvidovať Cirkev rozširovaním bludov a páchaním neprávostí, vtedy sa vlastne v Cirkvi otvára nové obdobie, vznikajú mladé obrodné hnutia. Z nadprirodzenej sily milosti a z prirodzenej rozvahy zakladajú sa rozhodnutia a podujatia na dlhé storočia dopredu. Ak sa ešte dnes nevidia makateľné výsledky terajších viacerých hnutí v Cirkvi, biblického, liturgického, misijného, Katolíckej akcie, ich spodný prúd zasahuje s hlbokou účinnosťou do utvárania európskej a svetovej budúcnosti. Veď doteraz vždy, keď prehovorila Cirkev a pristúpila ku skutku, bolo tak!

S toho hľadiska je práve dnes veľmi poučné a životne povznášajúce čítať monografiu Dr. J. Špirku o sneme v Tridente.